

UDK 377:677(497.4 Maribor)"1952/1962"

Prejeto: 6. 11. 2003

Izobraževanje v tekstilni stroki v Mariboru od leta 1952 do odprave vajeniškega sistema

JURE MAČEK

arhivist, Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, SI-2000 Maribor

IZVLEČEK

Leta 1952 je Zvezna uredba o strokovnih šolah uzakonila in priznala organizacijo strokovnega šolstva, kot je bila vzpostavljena v prvih letih po drugi svetovni vojni. Priznala je dva glavna tipa nižjih strokovnih šol: vajenske šole in strokovne šole s praktičnim poukom. Takšno ureditev je potrdil tudi Splošni zakon o šolstvu leta 1958. Dolžnosti in pravice vajencev so bile določene z Zvezno uredbi o vajencih leta 1952. Kljub prizadevanjem prosvetnih in političnih oblasti je bilo nižje strokovno šolstvo v primerjavi s preostalim šolstvom zapostavljeno. To se je kazalo v nenehnih prostorskih težavah ter pomanjkanju kvalificiranih učiteljev in učnih pripomočkov. Za izobraževanje visokokvalificiranih delavskih kadrov so se postopoma razvile mojstrske šole. Šele v začetku šestdesetih so nastale večje spremembe. Zaradi številnih težav in neučinkovitosti vajenskega sistema, predvsem zaradi preслаbe povezave z gospodarstvom je bil le ta odpravljen in začelo se je uvajati poklicno izobraževanje.

KLJUČNE BESEDE: nižje strokovno šolstvo, vajenske šole, strokovne šole, mojstrske šole, vajeniški sistem izobraževanja

ABSTRACT

EDUCATION IN TEXTILE PROFESSION IN MARIBOR FROM 1952 TO THE END OF THE APPRENTICESHIP SYSTEM

In 1952, the federal regulation on professional schools recognised and enacted the organisation of the professional school system as it was formed in the first few years after the WWII. It recognised two main types of elementary professional schools: apprenticeship schools and technical schools with practical courses. This arrangement was also confirmed by a general act on school system in 1958. The duties and obligations of apprentices were stipulated by the Federal Act on Apprentices in 1952. Despite the efforts of secular and political authorities, the elementary professional schools were neglected compared to other schools. This reflected in the continuous problems with space, lack of qualified teachers and insufficient teaching aids. For education of highly qualified specialists, craft schools gradually developed. Only in the beginning of the 1960's did some bigger changes occur. Due to numerous difficulties and inefficiency of the apprenticeship system and mainly due to poor links to the economy sector, this system was abolished and vocational education was introduced.

KEY WORDS: professional schools, apprenticeship schools, craft schools, education

1. Uvod

Prispevek je nadaljevanje članka Razvoj nižjega strokovnega šolstva – na primeru oblačilne stroke v Mariboru po drugi svetovni vojni.¹ Prvo obdobje po drugi svetovni vojni, le-to traja do

leta 1952, so zaznamovala prizadevanja za vzpostavitev in organizacijo sistema izobraževanja v obrtni stroki. Posamezne strokovne šole so nastajale glede na dejanske potrebe hitro rastoče obrti ali industrije, brez medsebojne usklajenosti in sodelovanja obeh. V prvih letih po vojni sta se oblikovala dva tipa šol. To so bile šole, ki so jih obiskovali učenci s sklenjeno učno pogodbo z obrtnikom ali podjetjem in v katerih je potekal

¹ Jure Maček: Razvoj nižjega strokovnega šolstva – na primeru oblačilne stroke v Mariboru. V: Arhivi XXV, št. 2, str. 43.

tudi strokovni pouk, in pa industrijske šole pri posameznih podjetjih, ki so same organizirale izvajanje praktičnega pouka. V prvih so se šolali vajenci predvsem za potrebe obrti, v drugih pa učenci za delo pri strojih v večjih tovarnah tekstilne industrije. Najprepoznavnejša značilnost tega obdobja je ta, da je razvoj strokovnega šolstva potekal brez oprijemljive zakonodaje.

V Mariboru so takoj po drugi svetovni vojni delovale te tekstilne šole:

Ženska strokovna nadaljevalna šola oblačilne obrti (1945-1947);

Moška strokovno nadaljevalna šola za oblačilno obrt (1946-1947);

Strokovno nadaljevalna šola oblačilne obrti (1947-1948);

Šola učencev v gospodarstvu za oblačilno stroko (1948-1952);

Industrijska tekstilna šola (1947-1953).

2. Spremembe v nižjem strokovnem šolstvu v petdesetih letih

Leto 1952 pomeni prelomnico v razvoju strokovnega šolstva v Sloveniji. Kot rezultat sedmih let razvoja strokovnega šolstva se je izoblikovala zamisel strokovnega izobraževanja, ki ga je uzakonila zvezna uredba o strokovnih šolah leta 1952. Uredba je v uvodu določila, da se v strokovnih šolah izobražujejo kadri kvalificiranih delavcev ali obrtnih pomočnikov, visokih kvalificiranih delavcev oziroma obrtnih mojstrov in srednji strokovni kadri. Uveljavila in potrdila je več organizacijskih oblik šolanja, ki so nastale v prvem obdobju po osvoboditvi:

- vajenske šole;
- strokovne šole s praktičnim poukom;
- mojstrske šole;
- srednje strokovne šole;
- delavski oddelki v srednjih strokovnih šolah.

Prva dva tipa šol sta bila namenjena izobraževanju kvalificiranih delavcev ali obrtnih pomočnikov. V vajenskih šolah, ki so se delile na vajenske šole po strokah, naj bi se izobraževali vajenci določene stroke ali drugih sorodnih poklicev. Te šole so obiskovali učenci vse leto. Od vajenskih šol po strokah so se razlikovale mešane vajenske šole, na katerih so se šolali vajenci različnih obrti in poklicev. Na periodičnih vajenskih šolah pa je pouk trajal strnjeno tri ali štiri mesece. Poglavitna značilnost vseh treh tipov vajenskih šol je bila, da so učenci sklenili učno pogodbo s podjetjem, v katerem so opravljali prakso. Druga kategorija šol so bile strokovne šole s praktičnim poukom; te so se glede na področje in stroko izobraževanja delile na industrijske, rudarske, kmetijske, gostinske in druge. Učenci teh šol večinoma niso sklepali učnih pogodb. Njihov pravni status je bil enak učencem drugih šol. Opozorim naj, da prav na področju oblačilne stroke v Mariboru pogosto ne moremo

jasno razlikovati med obema vrstama šol. Strokovne šole s praktičnim poukom so večkrat prevzele nekatere značilnosti vajenskih šol in nasprotno. Mojstrske šole so bile namenjene izobraževanju visokokvalificiranih delavcev. Nanje so se lahko vpisali vsi, ki so najmanj tri leta delali kot kvalificirani delavci ali obrtni pomočniki. Srednji strokovni kader pa naj bi se izobraževal na srednjih strokovnih šolah.²

Hkrati z uredbo o strokovnih šolah je izšla tudi uredba o vajencih, ki je nadomestila zakon o vajencih iz leta 1946. Prinesla je več novosti, ki so vplivale na izboljšanje položaja vajencev. V primerjavi z zakonom iz leta 1946 je zaostrila pogoje za sklenitev vajeniške pogodbe. Vajenec je moral po novih določilih končati sedemletko ali osemletko oziroma nižjo gimnazijo, ali pa je moral imeti vsaj nižjo izobrazbo, to je najmanj štiri razrede osnovne šole.³ Natančneje je določila pravice in obveznosti vajencev, pri čemer se je obremenitev vajencev nekoliko zmanjšala. Povečalo se je število prostih dni. Po novi uredbi so bili upravičeni do tridesetih dni dopusta med poletnimi počitnicami in sedmih dni med zimskimi šolskimi počitnicami. Zmanjšala se je tudi tedenska obremenitev. V prvem letu vajenci naj ne bi imeli več kot 42 ur teoretičnega in praktičnega pouka na teden, v drugem letu 45 in v tretjem 48.⁴

Z obema uredbama je bil znova natančneje urejen sistem izobraževanja vajencev, za učence strokovnih šol s praktičnim poukom pa je natančnejša regulacija še vedno manjkala. V delu uredbe o strokovnih šolah, ki govori o šolah s praktičnim poukom, najdemo le določbo o najnižji predizobrazbi; ta je bila enaka izobrazbi, predpisani za vajence.⁵

Uredba o strokovnih šolah je zmanjšala formalne pristojnosti centralnih oblasti na področju šolstva. Decentralizacija je bila skladna z družbenimi spremembami, ki so bile značilne za začetek petdesetih letih in so se odražale zlasti pri prehodu gospodarskih organizacij na sistem družbenega samoupravljanja. Kljub temu da je bila na novo določena vloga že obstoječih šolskih svetov, sestavljenih iz vseh učiteljev na šoli, šole še niso postale samoupravne delovne organizacije v pravem pomenu besede. Člani sveta so zdaj pridobili več pristojnosti in tudi odgovornosti pri vodenju šole in strokovnih vprašanjih. Z uredbo je bil uveden nov organ upravljanja, in sicer šolski odbor, ki naj bi bili v pomoč učiteljskemu svetu pri uresničevanju učnih in vzgojnih nalog. Za delo strokovnih šol in njihovo povezavo z gospodarstvom je zelo pomembna

² UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 739.

³ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 734.

⁴ Prav tam, str. 735.

⁵ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 740.

določba o sestavi šolskega odbora. Šolske odbore bi naj odslej sestavljali upravitelj oziroma ravnatelj šole, zastopnika učiteljskega sveta, zastopniki prizadetih gospodarskih podjetij, okrajnih zbornic, družbenih organizacij in strokovnih združenj ter drugi državljani, ki bi lahko kakor koli pripomogli k napredku dela v šoli. V šolskih odborih strokovnih šol, ki so delovale pri podjetjih, bi lahko sodelovali še zastopniki upravnega odbora podjetja, sindikalne podružnice in pa strokovnjaki iz proizvodnje, ki bi jih določil delavski svet podjetja.⁶ Uredba je dala le splošne smernice in oblikovala pogoje za članstvo v šolskem odboru. Ustanovitelji šole so še naprej ohranili možnost, da glede na lokalne okoliščine in specifične razmere sami določijo najprimernejšo sestavo šolskega odbora.

Z uredbo se je zmanjšala pristojnost republiških organov za šolstvo, razširila pa se je pristojnost ustanovitelja šole in krajevnih oziroma mestnih ljudskih odborov. Nanje je prešlo nadzorstvo nad vsemi strokovnimi šolami, izvajanje učnih načrtov in programov ter nadzor nad vsemi upravnimi posli na prvi stopnji, ki so bili povezani s strokovnimi šolami.⁷ Določila je, da strokovne šole po pravilu ustanavljajo okrajni in mestni ljudski odbori. Ustanovitev strokovnih šol s praktičnim poukom ter mojstrskih in srednjih strokovnih šol ni bila mogoča brez soglasja republiškega organa, pristojnega za prosveto, znanost in kulturo. Ta je tudi sam imel pristojnost ustanavljanja vseh strokovnih šol, razen vajeniških šol, saj so bile te izključno v pristojnosti ljudskih odborov. Drugi ustanovitelji, ki so skladno s potrebami gospodarstva lahko ustanavljali strokovne šole, so bili še podjetja, obrtne, trgovinske in gostinske zbornice, gospodarska združenja, republiški organi državne uprave in druge zvezne ustanove.⁸

Prosvetne oblasti so bile prepričane, da je osrednji pomen uredbe vzpostavitev razmer za zmanjšanje dosedanjega prepada med strokovno šolo in tovarno. Ta je dolgo pomenil največjo, pogosto nepremagljivo oviro pri vzpostavljanju učinkovitega in uspešnega sistema strokovnega izobraževanja. Z izvajanjem uredbe bi bile po mnenju oblasti ustvarjene razmere za povečanje vpliva tovarne na šolo in za tesnejše sodelovanje med ustanovama. Sestava šolskega odbora z vsemi zainteresiranimi za vzgojo delavskega kadra naj bi odločilno pripomogla k uresnitvi teh prizadevanj. Šolski odbori – kot kolektivna vodstva – naj bi bolj ali manj samostojno reševali šolska in vzgojna vprašanja. Druga značilnost, ki jo je prinesla odredba, je večja odgovornost okrajnih in mestnih ljudskih odborov. Sveti za

prosveto pri OLO so doslej posegali le v vajeniške šole, ne pa v industrijske in srednje strokovne šole. S prehodom vseh šol na ljudske odbore oziroma njihove svete za prosveto so ljudski odbori prevzeli skrb in odgovornost za vse šole na terenu. Dobili so tudi možnost operativnega poseganja v delo šol. *"Kot organ oblasti na teritoriju okraja bo odgovoren za vso vzgojno in izobrazbeno plat učencev, reševal bo njihove probleme, kakor problem ostale mladine."*⁹

Skladno z novo uredbo o strokovnih šolah se je Šola učencev v gospodarstvu v začetku šolskega leta 1952/53 preimenovala v Vajensko šolo oblačilne stroke.¹⁰ Po mnenju pisca kronike so bile vajeniške šole v primerjavi s preostalimi šolami še vedno zapostavljene in premalo upoštevane. Resničnost takšne navedbe nedvomno potrjuje podatek, da so vse vajenske šole v Mariboru, in pri tem ni bila Vajenska šola za oblačilno stroko nikakršna izjema, večinoma gostovale v različnih šolskih poslopih. To jih je sililo v nenehno podrejanje volji gostitelja. Ni bilo redko, da so učenci sedeli na stolčkih, ki so bili namenjeni osnovnošolcem. Za nemoten razvoj in napredek bi vajenske šole nujno potrebovale svoje poslopje, ki bi ustrezalo specifičnim potrebam izobraževanja vajencev. Kakovost pouka bi lahko izboljšali le s šolskimi delavnicami, v katerih bi učitelji za strokovne predmete tudi praktično pokazali nekatere postopke, ki jih sicer vajenci v delavnici niso videli. Zaradi gostovanja na različnih šolah je pouk večinoma potekal popoldne. Učenci so v šolo prihajali že utrujeni, telesno in duševno izčrpani, to pa je vplivalo na manjšo pozornost pri pouku in zniževalo dejavnost učencev. Problem je predstavljala tudi organiziranost pouka, ki so ga izvajali dvakrat na teden po sedem ur. Vajenci so težko sledili sedmim uram pouka. Dejstvo, da je bil vajenec v šoli le dvakrat na teden, je povzročilo tudi zmanjšanje vpliva vzgojnega dela šole na vajenca. Prevladovati je začel vpliv mojstrske delavnice, ki pa je bil v marsičem škodljiv. Vztrajanje učiteljev za uvedbo pouka trikrat na teden je obrodil sadove. Še pred koncem leta 1952 je pouk potekal trikrat na teden, to pa je takoj povzročilo izboljšanje učno-vzgojnih rezultatov. Ob začetku šolskega leta se je šola preselila na Miklošičevo ulico, pozneje pa znova na Aškerčevo ulico in še na nekatere druge lokacije.¹¹

⁶ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 738.

⁷ Prav tam, str. 739.

⁸ Prav tam.

⁹ Bertonec Ivan: Kaj nam prinašajo novi predpisi o strokovnih šolah? V: Prosvetni delavec, 5. 9. 1952, št. 13, str. 1.

¹⁰ Objave sveta za prosveto in kulturo LRS, 1952, št. 6, str. 17.

¹¹ Kronika Vajeniške šole oblačilne stroke (dalje: Kr. VŠOS), PAM, fond Šolski center za oblačilce in frizerje (dalje: ŠCOF), str. 1-3.

Učenci 3.a razreda Vajenske šole za oblačilno stroko v Mariboru, šolsko leto 1955/56

Uredba o vajencih je določila minimalno izobrazbo, ki je bila potrebna za sklenitev vajenske pogodbe in predvidela, da natančnejše pogoje za posamezne poklice in obrti predpišejo organi, pristojni za prosveto in kulturo v soglasju z organom, ki je pristojen za gospodarstvo na republiški ravni. Kljub temu natančnejši pravni predpisi niso izšli vse do leta 1957, ko je bila sprejeta republiška odredba o predizobrazbi vajencev in učencev strokovnih šol s praktičnim poukom. Vajenske šole so se delno držale navodila o pogojih za sklenitev učne pogodbe v obrti iz leta 1952, ki je natančneje določalo predizobrazbo za posamezne poklice. Za vajence oblačilne stroke je bila predpisana minimalna izobrazba, to je končani šesti razred osemletne šole ali drugi razred nižje gimnazije. Vsi tisti vajenci, ki niso imeli predpisane izobrazbe in so imeli en razred manj, so morali opraviti preizkus iz znanja slovenščine in računstva.¹² Navodilo Sveta za prosveto in kulturo ob začetku šolskega leta 1953/54 je dopustilo še eno izjemo, saj je določilo, da lahko s privoljenjem Tajništva za prosveto in kulturo pri pristojnem ljudskem odboru

opravljajo sprejemne izpite tudi tisti učenci, ki so imeli dva razreda nižjo izobrazbo od predvidene.¹³

Čeprav se je raven izobrazbe postopno vendarle dvigovala, so še v šolskem letu 1955/56 na Vajenski šoli oblačilne stroke sprejemali učence celo z manj kot dvema razredoma gimnazije, na podlagi opravljenega izpita. Vodstvo šole se je dobro zavedalo, da učenci s tako nizko predizobrazbo težje sledijo pouku. Analize so potrdile, da je prav med temi učenci največ tistih, ki razreda niso izdelali.¹⁴

V prosvetnih krogih je bila predizobrazba vajencev zanimivo strokovno vprašanje, ob katerem so se pojavljala zelo različna stališča in celo povsem nasprotujoča si mnenja. V razpravah sta bila pogosta dva skrajna pogleda. Številni so postavljali prevelike zahteve, saj so bili prepričani, da predpisana predizobrazba ni nikoli dovolj visoka. Zagovarjali so celo to, da nekatere vajenske šole niso enako obravnavale učencev, ki so končali nižjo gimnazijo, in učencev z osemletno osnovno šolo. Takšne šole so kot pogoj predpi-

¹² Objave sveta za prosveto in kulturo LRS, 1952, št. 3, str. 4.

¹³ Navodila ob pričetku šolskega leta 1953/54, PAM, fond: MLO MB 1945-1955, AŠ 3006.

¹⁴ Kr. VŠOS, PAM, fond ŠCOF, str. 88.

sovale le končano nižjo gimnazijo. Po drugi strani pa ni bilo malo prosvetnih delavcev, ki so se strinjali z včasih že nerazumnim zmanjševanjem zahtev. Med zagovorniki nižje predizobrazbe so prevladovala mnenja, da je za nižjo strokovno šolo primeren vsak, ne glede na formalno izobrazbo, in da je samo praksa "edina in najbolj veljavna."¹⁵

Kakšna je bila resnična izobrazba učencev, ki so se vpisali na vajenske šole? Zgovorni so podatki raziskave o predizobrazbi vajencev, opravljeni na republiški ravni v šolskem letu 1954/55.¹⁶

Tabela 1: Predizobrazba vajencev

IZOBRAZBA	1. RAZRED	2. RAZRED	3. RAZRED	POV-PREČNO
manj kot 4 razredi OŠ	0,1	0,3	0,3	0,2
4 razredi OŠ	11,5	10,6	11,2	11,1
5 razredov OŠ ali 1 razred gimn.	17,6	20	21,8	19,4
6 razredov OŠ ali 2 razreda gimn.	33,3	31,5	32,7	32,5
7 razredov OŠ ali 3 razredi gimn.	16,1	18,2	25,9	19,3
8 razredov OŠ ali 4 razredi gimn.	21,1	19	7,3	16
več kot 4 razredi gimn.	0,3	0,4	0,8	0,5

Kot je razvidno iz navedenih podatkov, je povprečno – za vse tri razrede vajenske šole – nad trideset odstotkov vajencev končalo največ pet razredov osnovne šole ali en razred gimnazije. Vajenci so večinoma sklepali vajenske pogodbe, ko so končali osemletno učno obveznost. To pomeni, da je bilo med vajenci več kot trideset odstotkov takih, ki so trikrat padli v osnovni šoli.¹⁷ Tabela sicer kaže, da se je izobrazba vajencev iz leta v leto nekoliko

izboljševala, vendar je ostal napredek le majhen. Najštevilčnejša skupina vajencev je končala le šest razredov osnovne šole, to pa je bila prav gotovo preskromna podlaga za uspešno izobraževanje v nižjih strokovnih šolah.

Prosvetna oblast si je sicer prizadevala z natančnejšimi pravnimi predpisi formalno določiti zahtevano izobrazbo za posamezne stroke in poklice. Pri tem pa je morala upoštevati vso zapletenost in večplastnost vprašanja strokovne predizobrazbe. Sprejemanje vajencev namreč ni bilo zgolj gospodarsko vprašanje, ampak je imelo tudi širše vzgojne in socialne posledice. Z ostrejšimi kriteriji bi številnim mladim, ki so končali šolsko obveznost, onemogočili zaposlitev in tako povzročali številne socialne probleme. Pri določanju predizobrazbe se prosvetna oblast ni mogla izogniti podatku, da je le tretjina učencev, ki so se vpisali v osnovno šolo, uspešno končala vseh osem razredov osnovne šole ali četrti razred nižje gimnazije. V prid nižjemu kriteriju je bilo še dejstvo, da je v mnogo poklicih primanjkovalo naraščaja. Kot smo že ugotovili, je bil to pogosto najpomembnejši razlog za sprejemanje učencev z nižjo izobrazbo. Po drugi strani pa je vsesplošni napredek v gospodarstvu in znanosti od delavca zahteval vedno več teoretičnega znanja in sposobnosti. Zaostrenim kriterijem v šoli in zahtevnejšim programom vajenci s prenizko predizobrazbo ne bi bili kos. Po dolgotrajnih razpravah je bila leta 1957 le izdana odredba o predizobrazbi vajencev in učencev strokovnih šol s praktičnim poukom. Določila je šest razredov osnovne šole kot najnižjo izobrazbo in v nekaterih strokah dvignila zahtevano predizobrazbo vajencev.¹⁸ Po odredbi je kar 66 odstotkov vseh navedenih poklicev zahtevalo šestletno izobrazbo. V teh poklicih se je šolala večina vseh vajencev. To pomeni, da je kar 77 odstotkov vseh vajencev v Sloveniji moralo končati šest razredov osnovne šole za sprejem na vajensko šolo. Po drugi strani pa je le petnajst odstotkov poklicev zahtevalo končanih osem razredov osnovne šole, in v to kategorijo se je uvrščalo le osem odstotkov vajencev. Glede na to da je le manjšina učencev uspešno končala osmi razred osnovne šole ali četrti razred nižje gimnazije, so bile prosvetne oblasti prepričane, da sprejeta predizobrazba ustreza stvarnim razmeram in zahtevam.¹⁹

V tekstilni stroki so sedem razredov splošno izobraževalne morali končati le učenci, ki so se šolali za apreterje, barvarje, belilce in tekstilne tiskarje. Za druge tekstilne poklice je ostala v veljavi predizobrazba šestih razredov splošno izobraževalne šole. Zaradi pomanjkanja kadra in nekaterih drugih opravičljivih razlogov, kot so

¹⁵ Ivan Bertoncelj: Problemi vajenske mladine, Ljubljana 1954, str. 15-16.

¹⁶ Franc Jalen: Ob izidu odredbe o predizobrazbi vajencev. V: Prosvetni delavec, 29. 4. 1957, št. 8, str. 1.

¹⁷ Osemletna obveznost pomeni, da učenec osem let obiskuje šolo, ne glede na to, koliko razredov v resnici konča.

¹⁸ UL FLRJ z dne 25. 7. 1957, št. 26, str. 420.

¹⁹ Franc Jalen: Ob izidu odredbe o predizobrazbi vajencev. V: Prosvetni delavec, 29. 4. 1957, št. 8, str. 1.

bile zdravstvene in socialne težave vajencev, so lahko šole še naprej spregledale eno stopnjo izobrazbe. V takšnem primeru je vajenec moral opraviti izpit iz slovenskega jezika in računstva.²⁰ Z namenom poenotenja programa sprejemnih izpitov je Svet za prosveto in kulturo natančneje določil minimalno znanje, ki so ga morali na preizkusu pokazati kandidati. Z nižjo stopnjo izobrazbe so bili tako na vajensko šolo sprejeti vsi, ki so dokazali znanje branja ter razumevanje prebranega odstavka in desetiškega sistema. Prav tako so morali brez napak napisati tri stavke ter obvladati štiri računske operacije z reševanjem uporabnih nalog s preprostim sklepom.²¹

Skladno z novimi predpisi je bil na Vajenski šoli za oblačilno stroko izvoljen Šolski odbor. Sprva so ga sestavljali zastopniki staršev in predavateljskega zbora ter predstavniki obrtnikov, to je krojačev in čevljarjev.²² Namen Šolskega odbora pa ni bil le uresničevanje učnih in vzgojnih nalog, ampak naj bi ta skrbel predvsem za tesnejše sodelovanje med šolo in gospodarstvom. Mnenje prosvetnih oblasti je bilo, da je njegova najpomembnejša naloga neposredno povezovanje šole z različnimi organizacijami, organi in državljanji zunaj šole. Šolski odbor naj bi tako postal temeljni organ družbenega upravljanja na šoli.

Zaradi ne povsem dorečene odločbe o šolskih odborih v uredbi o strokovnih šolah je problematika upravljanja v prosvetnih ustanovah, glede na zahtevano večjo demokratizacijo, postajala vedno bolj aktualna. O uvajanju družbenega upravljanja prek šolskih odborov so razpravljali na vseh ravneh in v vseh prosvetnih organih. Posebno mesto je zaradi svoje občutljivosti zavzemalo upravljanje v vajenskih šolah. Osnovno mnenje prosvetnih delavcev je bilo, da se pri upravljanju v vajenskih šolah ne sme podreti temeljno načelo, ki naj bi zagotovilo sodelovanje pri upravljanju in vodstvu šole vsem tistim, ki so za kader, šolo, vzgojo in izobrazbo neposredno zainteresirani. Prosvetne oblasti so poudarjale načelo, "da je šola stvar ljudstva, ne poedincev, ki bi narekovali sistem, učni načrt, vzgojo, evidence, število vpisa ..."²³

V razpravah so se postopno izoblikovali napotki za sestavo šolskega odbora, ki naj bi jih upoštevale vse vajenske šole, čeprav je bilo pri imenovanju odbora seveda treba upoštevati razlike v pomenu in obsegu šol (republiške, okrajne). Šolski odbor vajenskih šol naj bi tako sestavljale vse osebe z interesom za vzgojo kadra

in vsi tisti, ki lahko pripomorejo k napredku dela in vzgoje strokovnih kadrov. To so:

- predstavniki podjetij;
- zastopniki obrtnih, trgovskih, gostinskih zbornic;
- člani sindikata obrtnih delavcev;
- predstavniki množičnih organizacij in strokovnih društev;
- zastopniki ljudskih odborov;
- zastopniki šole.

Predlagane so bile tudi smernice za oblikovanje šolskega odbora na šolah za učence s praktičnim poukom. Šolski odbor teh šol naj bi sestavljali:

- člani učiteljskega zbora;
- zastopniki ustanovitelja (podjetja ali gospodarskih združenj, zbornic);
- predstavniki staršev;
- zastopniki sveta za prosveto OLO;
- člani okrajnih zbornic;
- predstavniki društvenih organizacij in strokovnih združenj.²⁴

Na Vajenski šoli za oblačilno stroko so upoštevali priporočila in v naslednjih letih okrepili šolski odbor še s predstavniki Obrtne zbornice in Sindikata tekstilnih delavcev. V letu 1954/55 se je sestava odbora ustalila pri devetih članih, in sicer so šolski odbor sestavljali predstavniki šole, delodajalcev, staršev, sindikata tekstilnih delavcev, obrtne zbornice in organizacij.²⁵ Tako sestavljeni odbor, v katerem so bili predstavniki vseh zainteresiranih organizacij za vzgojo vajencev tekstilne stroke, je pomembno pripomogel k boljšemu povezovanju šole z organizacijami in podjetji zunaj šole. Predvsem pa je s sodelovanjem vseh članov omogočil lažje in racionalnejše reševanje konkretnih strokovnih vprašanj na področju vajenskega šolstva oblačilne stroke. Pripomogel je k strokovnejšemu in s potrebami gospodarstva bolj usklajenemu izobraževanju vajencev. Le splošno formulirane pristojnosti šolskih odborov na področju učnih in vzgojnih problemov, kot jih je določila Uredba o strokovnih šolah, je natančneje določil splošni zakon o vodstvu šol iz leta 1955, ki je za vse splošno izobraževalne in strokovne šole opredelil pristojnosti pri vodenju šole po načelih o družbenem vodstvu. Zakon je določil, da šole neposredno vodijo šolski odbor, učiteljski zbor in upravitelj oziroma ravnatelj. Med najpomembnejšimi nalogami šolskega odbora so bile skrb za celotno življenje in delo šole, skrb za izboljšanje materialnih in drugih razmer za delo šole, izdelava predloga predračuna dohodkov in izdatkov. Posebno zanimiva so določila, ki se navezujejo na strokovne šole. Šolski odbor strokovne šole je bil med drugim odgovoren za strokovni napredek

²⁰ UL FLRJ z dne 25. 7. 1957, št. 26, str. 420.

²¹ Navodila ob pričetku šolskega leta 1954/55, PAM, fond MLO MB 1945-1955, AŠ 3006.

²² Kr. VŠOS, PAM, fond ŠCOF, str. 10.

²³ Ivan Bertonec: Problemi vajenske mladine, Ljubljana 1954, str. 34-36.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Kr. VŠOS, PAM, fond ŠCOF, str. 58.

in ustvarjanje ustreznih okoliščin za praktično delo učencev strokovnih šol ter za delovne razmere vajencev. Prevezel je še najpomembnejše naloge, to je za tesnejšo povezavo šole z gospodarskimi in drugimi organizacijami. Sestava šolskih odborov strokovnih šol se je po določbah zakona nekoliko razlikovala od splošno izobraževalnih šol, saj naj bi odbore le-teh sestavljali še zastopniki vseh gospodarskih organizacij in združb, ki so bile zainteresirane za izobraževanje na strokovnih šoli.²⁶ V resnici so bile z Zakonom o vodstvu šol le potrjene smernice sestave odborov, ki pa so jih na vajeniških šolah že večinoma uresničili.

Predmetnik se je na Vajeniški šoli oblačilne stroke v primerjavi z obdobjem pred letom 1952 le malo spremenil. V njem ni bilo več predmeta osnove elektrotehnike, namesto tega so uvedli predmet moralna vzgoja. Skladno z navodili so število ur teorije v prvem letniku zmanjšali na 15, v drugem prav tako na 15, tretji letniki pa so imeli 17 ur teoretičnega pouka na teden.²⁷ Glede na določbe o skupnem številu ur na teden (Uredba o vajencih) so tako imeli prvi letniki največ 27 ur praktičnega dela, drugi letniki 30 ur, v tretjem letniku pa so učenci 31 ur preživeli v delavnici. Ugotovimo lahko, da se je število ur teorije zlasti v drugem in tretjem letniku v primerjavi s prejšnjimi leti zmanjšalo v prid praktičnemu delu.²⁸ Tako so bile po eni strani izpolnjene zahteve "proizvodnje", ki je zagovarjala znižanje števila ur teoretičnega pouka in povišanje števila ur praktičnega dela, po drugi strani pa je bilo kljub povečanemu obsegu praktičnega dela glede na teoretični pouk – zaradi manjše skupne obremenitve – število ur praktičnega dela nekoliko okrnjeno.²⁹ Določila o zmanjšanju obremenitve vajencev so zato nalletela na nerazumevanje med mojstri in sprožila val ogorčenja v obrtnem sektorju.

V strokovnih krogih so se pojavljala različna mnenja in razmišljanja, kakšno naj bi bilo najprimernejše razmerje med teoretičnim in praktičnim izobraževanjem. Pisec kronike Albin Preskar je večkrat poudarjal, da vajenec potrebuje širšo teoretično izobrazbo in da ga je treba vzgojiti v širše razgledanega državljana.³⁰ Drugi so takšnim pogledom nasprotovali, saj so bili prepričani, da se mora učenec naučiti predvsem ročne spretnosti, kar naj bi bil po določitih Uredbe o strokovnih šolah edini cilj vajenskih in strokovnih šol s praktičnim poukom. "Učiti na-

šega učenca nečesa, kar v življenju ne bo potreboval zgolj zaradi bistrivitve uma ali dviga kulturnosti, mislim, da je napačen trud. Teoretično znanje naj dopolnjuje učenčevo znanje praktičnega dela in ne obratno, kot nekateri mislijo. Sola, ki hoče nekaj drugega, je zgrešila svoj smoter."³¹

Težav ni povzročalo le nedorečeno razmerje med teoretičnim in praktičnim poukom, pač pa je bilo učenje v delavnici še vedno zelo nesistematično. Učenec je bil še vedno velikokrat zaposlen le z delom, ki je kot naročilo prišlo v delavnico, ne glede na izobraževalno vrednost oziroma potrebo. Brez učnega načrta v delavnici ni bilo mogoče uvesti sistema, ki bi delodajalca silil, da učenca vsako leto nauči točno določene faze dela. Nihče se ni resneje ukvarjal s prakso, pa tudi raziskave, ki bi pokazale, kaj mora učenec v praksi v nekem letu sploh osvojiti, niso bile opravljene. Prav tako nista bili jasno zaokroženi slikli zahtevanega znanja in kvalifikacij delavca v nekem poklicu. V takšnih razmerah v prosvetni stroki dejansko ni bilo nikogar, ki bi lahko natančno določil, koliko teorije oziroma prakse rabi učenec. Povsem zanemarjeno je bilo tudi preučevanje in ugotavljanje psiholoških zmogljivosti vajencev, njihovih interesov in vzgojnih dejavnikov.³²

Za katere poklice so se šolali vajenci na Vajeniški šoli za oblačilno stroko? Vajenci tekstilne stroke so lahko postali moški krojači, ženski krojači, šivilje za perilo, modistinje in dežnikarice. V usnjarski stroki pa so se šolali za čevljarje in izdelovalce zgornjih delov. Po uspešno opravljenem zaključnem izpitu na šoli, ki je obsegal zgolj teoretični del, so bili pripuščeni k pomočniškemu izpitu pri Obrtni zbornici. Žal ni bila redkost, da so po opravljenem pomočniškem izpitu številni ostali brez dela pri mojstrih.³³ Vajenci so torej morali opravljati najprej zaključni izpit, s katerim so končali šolo, in nato še pomočniški izpit. Uredbi o vajencih in strokovnih šolah se na tem področju razlikujeta in si nasprotujeta. Medtem ko je Uredba o vajencih določila, da se vajencu prizna izobrazba kvalificiranega delavca ali obrtnega pomočnika že po opravljenem zaključnem izpitu,³⁴ pa je Uredba o strokovnih šolah predpisala, da vajenci šele, ko končajo šolo – z zaključnim izpitom – dobijo pravico opravljati strokovni izpit za kvalificiranega delavca oziroma obrtnega pomočnika.³⁵ Enako je določil že Pravilnik o opravljanju pomočniških izpitov, sprejet na podlagi zakona o

²⁶ UL FLRJ z dne 16. 3. 1955, št. 11, str. 136.

²⁷ Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 19.

²⁸ Glej prispevek Jureta Mačka: Razvoj nižjega strokovnega šolstva – na primeru oblačilne stroke v Mariboru po drugi svetovni vojni. V: Arhivi XXV, št. 2, str. 48.

²⁹ Pred to spremembo so učenci namreč imeli v prvem in drugem letniku 33 ur, v tretjem pa 31 ur praktičnega dela.

³⁰ Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 67.

³¹ V. Juvanec: Nekaj o učnih načrtih vajenskih in industrijskih šol. V: Prosvetni delavec, 5. 5. 1953, št. 9, str. 2.

³² Ivan Bertonec: Problemi vajenske mladine, Ljubljana 1954, str. 21-22.

³³ Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 23.

³⁴ UL FLRJ z dne 27. 7. 1952, št. 39, str. 736.

³⁵ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 740.

obrtništvu.³⁶ Pri opravljanju zaključnih in pomočniških izpitov so zaradi nejasnih pristojnosti pogosto nastajali nesporazumi. Dogajalo se je, da je izpitna komisija pri izpitu za pomočnika vajence izpraševala enaka teoretična vprašanja kot na zaključnem izpitu. Da bi se izognili podobnim nesoglasjem in podvajanju, je izšlo navodilo obrtne zbornice, ki je poudarilo, da se naj teoretični del pomočniškega izpita nanaša le na obrtno stroko in da naj ne obsega vprašanj iz predmetov, iz katerih je kandidat odgovarjal že na zaključnem izpitu. Zaradi lažjega usklajevanja je navodilo še priporočilo, da bi pri pomočniških izpitih pri obrtnih zbornicah sodeloval predstavnik šole in pri zaključnih izpitih na šoli organ obrti.³⁷

Za učence na strokovnih šolah s praktičnim poukom pa je Uredba o strokovnih šolah določala, da že po opravljenem zaključnem izpitu pridobijo izobrazbo kvalificiranega delavca.³⁸ V praksi je to pomenilo, da so učenci teh šol opravili le zaključni izpit iz teorije in praktičnega dela. Tistim, ki so uspešno opravili zaključni izpit, je izpitna komisija priznala izobrazbo za izučenega delavca.³⁹

Problem, ki je postajal iz leta v leto vse resnejši so bile odpovedi obrti privatnih delodajalcev. Veliko jih je odhajalo v industrijo, le malo pa jih je vstopalo v državna obrtna podjetja in zadrage. Takšna tendenca je pomenila zmanjševanje števila prostih mest za vajence v obrti in zožila možnosti njihovega zaposlovanja.⁴⁰

Izobraževanje vajencev so vsa leta po vojni spremljale številne težave; te se niso dosti zmanjšale niti po sprejetju obeh uredb leta 1952. Zgovorna je ugotovitev Heriberta Samude, da se je stanje marsikje celo poslabšalo. Po njegovem mnenju vajenci, zaposleni v socialističnih oziroma državnih podjetjih, niso bili na boljšem kakor tisti, ki so se usposabljali pri zasebnih obrtnikih. Ne glede na sektor zaposlitve so bili namreč najcenejša delovna sila, to pa so delodajalci radi izkoriščali. Za socialistični sektor je bilo značilno, da so vajenci pogosto le pomagali pomočnikom in pomočnicam pri doseganju postavljene norme. Po drugi strani pa v privatnem sektorju mnogo zasebnih obrtnikov zaradi zmanjševanja stroškov sploh ni imelo pomočnikov, temveč so delali le z vajenci. Takoj ko je vajenec opravil pomočniški izpit, so ga odpustili, ali pa mu niso podaljšali delovnega razmerja. Vajenci so bili pogosto prikrajšani tudi pri vajenskih mesečnih nagradah.⁴¹ Takšno rav-

nanje je bilo v nasprotju z uredbo o nagrajevanju vajencev iz leta 1952, ki je predvidela višino nagrade za vajence in zviševanje le-te z vsakim letom učenja. Nagrado bi morala brez izjeme izplačevati tako privatna kot tudi državna podjetja.⁴² Nekateri učni mojstri in celo podjetja so šli tako daleč, da so od staršev zahtevali, da v zameno za sklenitev učne pogodbe podpišejo izjave, s katerimi bi se vajenci odpovedali mesečnim nagradam.

Delo v delavnicah je spremljala še posebno skrb zbujačo zgojna problematika. Učenke so bile pogosto deležne spolnega nadlegovanja in izkoriščanja. Niso bili redki primeri splavov, zanositev in nato izstopov iz učnega razmerja. Precej vajencev je zbežalo čez mejo. Večina učencev se je v šolo vozila, ker je bilo bivanje v internatih zanje predrago. Nekateri so stanovali v mestu pri sorodnikih ali pri učnih mojstrih, tam pa so predvsem mlajše vajenke opravljale še posle hišne pomočnice.⁴³ Na problematiko vajencev je vedno znova opozarjal tudi pisec kronike. Skrb zbujačo je bilo predvsem spoznanje, da so se za vzgojna vprašanja najmanj zanimali prav mojstri in delodajalci. O stališču mojstrov nam daje zgovorno sliko dogodek na sestanku na Obrtni zbornici, ko je predstavnik mojstrov energično nastopil proti temu, "da bi vajenci brali romane in hodili v gledališče – ker je vse to nekoristno." Negativno mnenje je prevladovalo tudi v primeru splošne izobrazbe, "kajti važno je delo, ne pa, kdo je bil Prešeren, kje leži Beograd in podobno." Številni so vajence vzgajali v prepričanju, da je vse, kar se dela v šoli, slabo in neuporabno. Vajenci so bili pogosto zasedeni tudi vse šole proste dni. Po mnenju pisca kronike so se v delavnici navzemali predvsem laganja in neprimerne vedenja. Razmeram primerna je bila disciplina vajencev. Po slabem vedenju so bili posebej značilni čevljarji in moški krojači. Najpogostejše kazni so bile posledica nedisciplin, pohajkovanja ali pijančevanja.⁴⁴

Na vseh vajenskih šolah v Sloveniji so se še naprej soočali s problematiko učnega kadra. Povsod so ugotavljali, da je kader še vedno preslabo pedagoško in strokovno usposobljen. Pogosto so najslabše predavatelje odpravili prav na strokovne šole. Veliko je bilo pomanjkanje predavateljev za strokovne predmete. Le redki so sprejeli delo na šoli, saj so v svoji stroki bolje zaslužili, pa tudi izobrazba nekaterih ni odgovarjala potrebam.⁴⁵ S kadrovskimi težavami so se spopadali tudi na Vajenski šoli za oblačilno stroko v Mariboru. V

³⁶ UL LRS z dne 27. 1. 1951, št. 41, str. 212.

³⁷ Objave Sveta za prosveto in kulturo, 1952, št. 3, str. 6.

³⁸ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 740.

³⁹ Objave Sveta za prosveto in kulturo, 1951, št. 10, str. 5-6.

⁴⁰ Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 28.

⁴¹ Heribert Samuda: Strokovno šolstvo od 1945 dalje, PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 17.

⁴² UL FLRJ z dne 16. 7. 1952, št. 37, str. 681.

⁴³ Heribert Samuda: Strokovno šolstvo od 1945 dalje, PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 17-18.

⁴⁴ Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 54-55, 62.

⁴⁵ Ivan Bertonec: Problemi vajenske mladine, Ljubljana 1954, str. 29.

celotnem obdobju, ki ga obravnavam, so na šoli prevladovali honorarni predavatelji. V šolskem letu 1952/53 so bili le trije predavatelji stalno zaposleni: Josipina Borstner – ravnateljica, Albin Presker, ki je prišel z razpuščene Industrijske tekstilne šole, ter Viktor Skrinjar.⁴⁶ Izobrazba predavateljev se v primerjavi s prvimi leti po vojni ni izboljšala. V letu 1954/55 je bilo izmed enaindvajsetih predavateljev največ učiteljev, ki so poučevali strokovno računstvo, zgodovino, predvojaško vzgojo, telovadbo, slovenščino in moralno vzgojo. Učitelji praktičnega pouka so poučevali strokovno risanje in tehnologijo usnja. Sledijo jim predmetni učitelji, ki so poučevali tehnologijo tekstila, slovenski jezik in moralno vzgojo. Na šoli sta bila zaposlena še po en profesor in inšpektor dela. Strokovne predmete so, kakor je bila navada tudi drugod, poučevali mojstri.⁴⁷

Nekoliko presenetljivo je dejstvo, da sicer zelo kritičen pisec kronike ne govori o večjih težavah zaradi predavateljskega kadra, kljub zelo pisani in že na prvi pogled neustrezni izobrazbeni sestavi.

Kakšen je bil položaj učiteljev na nižjih strokovnih šolah? Na več mestih v kroniki zasledimo kritične pripombe o ponižujočem odnosu družbe do pedagoških delavcev. Že samo dejstvo, da so bili večinoma honorarno zaposleni in da so na tak način poskušali zaslužiti še kakšen dodaten dinar, kaže na nezavidljive in skromne razmere. Učitelji se po standardu nikakor niso mogli primerjati z drugimi intelektualci. Velikokrat so jih glede tega prekašali celo učenci. "*Celo pri nas, na vajenskih šolah, so mnogi učenci, posebno pa učenke lepše in boljše oblečeni kakor njihovi predavatelji.*" Še posebej težaven je bil položaj učiteljev v mestu, na deželi pa so učitelji pogosto dobivali zastoj stanovanje in razne dodatke.⁴⁸

V nasprotju s tendenco povečevanja števila zaposlenih vajencev v državnih podjetjih pred sprejetjem Uredbe o strokovnih šolah je v petdesetih letih za kratko obdobje znova prevladala zaposlitev v privatnem sektorju, in to kljub temu da se je število privatnih obrtnikov zmanjševalo. V letih 1954/55 sta državni in zadržni sektor zaposlovala le petino vseh vajencev. Kaj je temu vzrok? Po mnenju pisca kronike državna podjetja in obrati niso bili dovolj zainteresirani za zaposlitev vajencev. Računali so predvsem na možnost zaposlovanja že usposobljenih pomočnikov, ki so jih mojstri pogosto takoj po opravljenem pomočniškem izpitu odpustili, da so lahko sprejeli novo, cenejšo vajensko delovno silo. Mnogo vajencev je zaradi takšnih pojavov končalo v različnih poklicih, le v izučenem jih je bilo malo.

Tako sta se v razvoju pokazali dve osnovni, podobni tendenci. Socialistični sektor je raje delal z usposobljenimi kvalificiranimi delavci, saj sta bila zanj pomembna predvsem prihranjen čas in zaslužek, za privatni sektor pa so bili vajenci le cenena delovna sila. V obeh primerih je bil torej najpomembnejši zaslužek, ne pa toliko zavzemanje in trud za vzgojo in izobraževanje vajencev.⁴⁹

Težav pri pouku ni povzročala le različna predizobrazba vajencev, ki se je gibala med končanimi štirimi razredi osnovne šole in končano nižjo gimnazijo, pač pa tudi velike starostne razlike med vajenci. Te so se sicer postopno zmanjševale, konec petdesetih let pa se spet povečale, saj so vajenci tudi po več let morali čakati, da so dobili učno mesto. Starost vajencev v šolskem letu 1954/55 je bila takšna:⁵⁰

Tabela 2: Starost vajencev v šolskem letu 1954/55

Rojstno leto	1. razred	2. razred	3. razred
1940	5	2	
1939	31	14	
1938	18	21	5
1937	6	18	27
1936		2	11
1935		2	1

Pregled podatkov pokaže, da je bil največji razpon med posameznimi letniki šest let, kar je nekoliko manj kot v prejšnjih letih. Tako so na primer v drugem razredu sedeli že polnoletni učenci, stari devetnajst let in vajenci, stari šele štirinajst let. V šolskem letu 1957/58 se je razpon med posameznimi letniki znova povečal na osem let. Šolo so obiskovali učenci, rojeni leta 1943, in tisti, ki so bili rojeni leta 1936. V navadi je bilo, da so bili v enem razredu po štirje letniki učencev močnejše zastopani. Razpon je bil večji predvsem pri vajenkah.⁵¹ Velike starostne razlike niso najbolj vplivale na medsebojne odnose in na disciplino vajencev. Polnoletni vajenci so pogosto zavajali in hujskali mlajše. Večletna praksa je pokazala, da starejše učenke niso delale tako prizadevno kot mlajše. Kot piše pisec kronike, predvsem iz razloga, "*ker si vsaka, ki prekorači 18 let in ima volilno pravico, nabavi ali ujame zvestega spremljevalca, ki se nikdar ne utruji.*"⁵²

Socialna slika vajencev se ni dosti spremenjala. Slab socialni položaj so si vajenci pogosto skušali izboljšati z delom na črno in s "šuš-

46 Kr. VSOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 13-14.

47 Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 57-58.

48 Prav tam, str. 105.

49 Prav tam, str. 63.

50 Prav tam, str. 64.

51 Prav tam, str. 86, 131.

52 Prav tam, str. 64.

marjenjem". Nasploh je bilo opaziti trend večjega priliva vajencev s podeželja. Delodajalci so raje zaposlovali kmečke otroke, saj naj bi bili ti v mestu bolj "nebogljani" in zato bolj odvisni od mojstra, pri katerem so največkrat stanovali. V primerjavi z mestnimi otroki so bili navajeni težjega dela, to pa so mojstri brez pomisleka in slabe vesti izkoriščali. Delodajalci takim vajencem navadno niso nič plačali, ampak so, nasprotno, njihovi starši večkrat prinašali pridelke in druge priboljške z namenom, da bi mojster z njihovimi otroki lepše ravnal. Z vzgojnega in moralnega stališča naj bi na vajence pozitivno vplivalo članstvo v mladinski organizaciji, ki pa nikakor ni prav zaživela. Učenci so se veliko raje vključevali v Počitniško zvezo in Planinsko društvo.⁵³

Materialno stanje na šolah je bilo še vedno skromno. Zaposlene je zlasti bolelo spoznanje, da so bile vajenske šole v povojnem obdobju slabše materialno oskrbovane v primerjavi s srednjimi šolami in tudi s šolami s praktičnim poukom. Ljudski odbori, ki so zagotavljali proračune tem vrstam šol, niso zmogli s svojimi sredstvi zagotavljati zadovoljivega razvoja. Šole same so bile pri financiranju nemočne, saj niso imele lastnih prihodkov, kot je bilo to v primeru strokovnih šol s praktičnim poukom. Prosvetna oblast se je zavedala, da tak način financiranja vajenskih šol ni uspešen in da ne bo pripomogel k izboljšanju materialnega položaja vajenskih šol. Zato so predlagali, da bi pri financiranju sodelovali delodajalci in ustrezne gospodarske panoge, ki bi prispevali sredstva za šolanja svojega kadra.⁵⁴

Zbirko učil na šoli so kljub težavam postopno le dopolnjevali, prav tako knjižnico, ki je štela 636 knjig. Najbolj izpopolnjeni sta bili zbirki učil za tehnologijo čevljarstva in za tehnologijo tekstila. Šola je vajence vzpodbujala k naročanju različnih revij. Najbolj priljubljeni sta bili Mlada pot in tednik Mladina. Kupovali pa so tudi knjige iz zbirke Sinji galeb in Kondor. Velik uspeh je bil nakup šivalnega stroja, ki je omogočil praktični prikaz nekaterih postopkov in je pomenil prvi korak k uvajanju praktičnega dela na šoli. Zaradi gostovanja na različnih šolah na žalost izdelkov niso mogli razstaviti v vitrinah.⁵⁵ Eno temeljnih vodil pedagoškega dela na šoli je bila povezava pouka z vsakdanjim življenjem. Omeniti velja razstavo del, ki so jo ob koncu šolskega leta 1958/59 pripravili vajenci. Svoje izdelke so razstavljali krojači, šivilje, čevljarji, izdelovalke zgornjih delov obutve, torbarke in krznarke. Priredili so tudi odmevno vajensko modno revijo,

prvo v povojnem Mariboru.⁵⁶ Šola si je prizadevala organizirati čim več strokovnih ekskurzij. Učenci so obiskali mariborske tekstilne tovarne in krojaške delavnice, pa tudi tovarno usnja v Šoštanju ter Zagrebški velesejem.⁵⁷

Raven zahtevnosti strokovnih šol se je najbolje odražala v učenem uspehu. Na šolo so se vpisovali večinoma učenci, ki so v osnovni šoli dosegli dober ali zadosten uspeh. Veliko število prav dobrih učencev dokazuje, da vajenske šole po svojem programu niso bile preveč zahtevne. Največjo skupino so sestavljali učenci z dobrim uspehom. "*Kdor se je le malo potrudil, je izdelal šolo z dobrim uspehom, ostali pa z zadostnim.*" Le redki so bili učenci, ki jim šole ni uspelo izdelati. "*Padli so le tisti, ki so ostali na nivoju tretjega razreda osnovne šole*", meni pisec kronike.⁵⁸

V zadnjem šolskem letu pred večjimi spremembami, ki so nastale leta 1960, so se šoli pridružili še učenci frizerske, brivske, kemične in fotografske stroke. Zadnji dve stroki sta ostali na šoli le eno šolsko leto, frizerji in brivci pa so ostali še naprej združeni s šolo. Vajenci kemijske stroke so imeli na šoli le pouk splošnih predmetov, strokovni pouk je potekal v tovarni Zlatorog. To leto se je nekoliko spremenil tudi predmetnik. V vseh razredih je bila uvedena družbeno ekonomska vzgoja, tretji razredi pa so dobili še organizacijo in ekonomiko podjetij. Seveda so tudi fotografi in frizerji dobili svoje strokovne predmete. Šola se je preselila v nove prostore v pritličju nekdanje Klasične gimnazije, kjer je imela na razpolago pet učilnic. Pouk so priredili tako, da so ga imeli učenci dvakrat na teden popoldne in dopoldne.⁵⁹

Strokovno izobraževanje vajencev oziroma učencev v šolah s teoretičnim poukom ni bila edina vrsta izobraževanja, v katero so se vključevali nižji strokovni kadri. Za vzgojo obrtnih mojstrov so prosvetne oblasti ustanovljale mojstrske šole posameznih strok. Do leta 1951 v Mariboru ni bilo šole, ki bi izobraževala mojstre oblačilne stroke. Leta 1951 pa je Ministrstvo za prosveto zaradi vse večjih potreb po obrtnih mojstrih oblačilne stroke ustanovilo Mojstrsko šolo oblačilne stroke. Šola je sodila pod neposredno vodstvo in nadzorstvo Ministrstva za prosveto.⁶⁰ Namen šole je bilo izobraževanje obrtnih mojstrov oblačilne stroke krojaštva in šiviljstva. Poglavitni pobudnik ustanovitve šole je bil strokovni učitelj Rudi Verdonik, ki je postal tudi prvi ravnatelj. S svojim strokovnim znanjem, pridobljenim na Dunaju in na mednarodni

⁵³ Prav tam, str. 114, 125-126.

⁵⁴ Ivan Bertoncelj: Problemi vajenske mladine, Ljubljana 1954, str. 31-32.

⁵⁵ Kr. VŠOS, PAM, fond: ŠCOF, str. 125-126.

⁵⁶ Prav tam, str. 139.

⁵⁷ Prav tam.

⁵⁸ Prav tam, str. 129.

⁵⁹ Prav tam, str. 151-152.

⁶⁰ UL LRS z dne 14. 3. 1951, št. 15, str. 97.

mojstrski šoli v Hannoveru, je največ pripomogel k nastanku šole, ki je bila prva tovrstna šola za oblačilno stroko v Jugoslaviji. Pouk se je začel 3. maja 1951. Teoretični in praktični pouk sta sprva trajala štiri mesece. Ta podatek v kroniki moramo jemati z rezervo, saj šola ni imela šolske delavnice, v kateri bi lahko potekal pravi praktični pouk. Naslednje šolsko leto se je šolanje podaljšalo na pet mesecev in je potekalo v dveh izmenah za moško in žensko stroko. V šolo so bili po opravljenem sprejemnem izpitu iz matematike in risanja sprejeti pomočniki z najmanj štirimi leti prakse, kar pa ni pomenilo, da so morali imeti končano vajensko šolo. Poznati so morali vse štiri računske operacije s celimi in decimalnimi števili ter obvladati osnovno znanje risanja in krojenega risanja. Absolventi šole so si z uspešno opravljenimi izpitom pridobili kvalifikacijo za obrtnega mojstra.⁶¹

Predmetnik v prvem letu delovanja je bil takšen:⁶²

Tabela 3: Predmetnik v šolskem letu 1951/52

Predmet	Število ur tedensko
Slovenski jezik	4
Računstvo s knjigovodstvom	4
Zemljepis in gospodarski načrt	4
Ustava in zakonodaja	3
Tehnologija tekstila	6
Strokovno risanje	7
Izdelovanje krojev	4
Strokovni pouk o izdelavi komadov in raznih spremembah	4
Skupaj	36

Na šoli je bil redno zaposlen le ravnatelj Rudi Verdonik, preostalih šest predavateljev je bilo honorarnih. V prvih dveh letih je šola izdelalo 73 učencev.⁶³

Sprejetje Uredbe o strokovnih šolah je vplivalo na organizacijo Mojstrske šole za oblačilno stroko. Uredba je določila, da se na mojstrskih šolah vzgajajo kadri visokokvalificiranih delavcev za industrijo in druge gospodarske dejavnosti ter kadri obrtnih mojstrov.⁶⁴ V šolskem letu 1952/53 je šola postala enoletna, čeprav je uredba določala dveletno šolanje. Skladno z določili uredbe so bili uveljavljeni novi vpisni pogoji. Za vpis so zdaj zadoščala najmanj tri leta pomočniške prakse. Pristojnosti nad šolo je namesto Sveta za prosveto in kulturo LRS prevzel

Svet za prosveto in kulturo MLO Maribor. V začetku šolskega leta je bila na šoli ustanovljena šolska delavnica. Ta je teoretični pouk dopolnjevala s praktičnim v krojenju in izdelovanju oblačil ter seznanjala učence z najnovejšimi proizvajalnimi metodami in sredstvi.⁶⁵ Po določitih Odločbe o poslovanju šolskih delavnic strokovnih šol s praktičnim poukom je bila delavnica sestavni del šole, imela pa je poseben predračun dohodkov in izdatkov. Vsi izdatki delavnice so se krili z njenimi lastnimi dohodki, del dohodkov delavnice pa je bil namenjen nagrajevanju učencev.⁶⁶

V šolskem letu 1952/53 so predmetnik dopolnili s predmetom zgodovina. Iz šolske kronike je razvidno, da so imeli učenci trideset ur teoretičnega pouka in dvajset ur prakse na teden. Pouk je potekal v dopoldanskih urah, delo v delavnici pa popoldne. Doseženi rezultati so bili zelo dobri. Učenec z zadostnim in nezadostnim uspehom sploh ni bilo, prav tako so vse uspešno opravile zaključni izpit.⁶⁷ Žal iz zapisa v kroniki ni mogoče ugotoviti, ali so kandidatke opravljale le izpit na šoli, s katerim jim je bila priznana izobrazba obrtnega mojstra ali visokokvalificiranega delavca, ali pa so morale opraviti še poseben mojstrski izpit. Glede na to da je bil v okviru šole organiziran praktični pouk, bi smeli sklepati, da so učenke na šoli opravljale tako teoretični kot tudi praktični del zaključnega izpita, kar je po veljavnih določilih uredbe pomenilo, da ni bilo treba opravljati dodatnega mojstrskega izpita.⁶⁸ V naslednjem letu se je šola razširila. Z odredbo o ustanovitvi Mojstrske šole za oblačilno stroko in čevljarstvo je šola pridobila čevljarski oddelek za obrt čevljarstva.⁶⁹ Na šoli so zdaj delovali: oblačilni oddelek za obrti krojaštvo moških oblek, krojaštvo ženskih oblek in krojaštvo perila ter čevljarski oddelek za obrt čevljarstva. Oba oddelka sta bila popolnoma ločena. Oblačilni oddelek je imel prostore v Miklošičevi ulici 1, čevljarski oddelek pa v Strossmajerjevi ulici 15. Vsakemu oddelku je bila priključena šolska delavnica. Predmetnik je ostal nespremenjen in je bil za obe smeri enak. Vsi učenci so med šolanjem sprejemali mesečno štipendijo.⁷⁰

Že v šolskem letu 1954/55 je znova nastala večja sprememba pri organizaciji šole. Šola se je preimenovala v Mojstrsko šolo v Mariboru in dobila še tretji, to je kovinarski oddelek. V tem oddelku so se učenci šolali za vse poklice kovinarske stroke in obrti za predelovanje kovin.

⁶¹ Kronika Mojstrske šole za oblačilno stroko in čevljarstvo (dalje: Kr. MŠOSČ), PAM, fond: ŠCOF, str. 1.

⁶² Prav tam, str. 2.

⁶³ Prav tam, str. 2, 9.

⁶⁴ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 740.

⁶⁵ Kr. MŠOSČ, PAM, fond: ŠCOF, str. 13.

⁶⁶ UL FLRJ z dne 10. 9. 1952, št. 46, str. 814.

⁶⁷ Kr. MŠOSČ, PAM, fond: ŠCOF, str. 14, 17-18.

⁶⁸ UL FLRJ z dne 25. 7. 1952, št. 39, str. 741.

⁶⁹ UL LRS z dne 26. 11. 1953, št. 41, str. 611.

⁷⁰ Kr. MŠOSČ, PAM, fond: ŠCOF, str. 22-23.

Šolanje je trajalo tri leta, na drugih oddelkih pa je ostalo nespremenjeno. Za kovinarje je šola izvajala le teoretični pouk. Kovinarski oddelek je imel te predmete: strokovno računstvo, mehanska tehnologija, tehnično risanje, mehanika in slovenski jezik. Učenci so bili nameščeni v Strossmajerjevi 15 in na Tezmem, v posloplju Industrijske kovinarske šole Tovarne avtomobilov Maribor.⁷¹ Na krojaškem in čevljarškem oddelku se je povečalo število smeri. Krojaški oddelek je šolal za te poklice oziroma obrti: krojač za moško obleko, krojač za uniforme, krojač za žensko obleko, krojač za moško in žensko perilo. Čevljarški oddelek pa je šolal za poklica čevljar in izdelovalec gornjih delov obutve.⁷² S sprejetimi pravili finančno samostojnega zavoda Mojstrske šole je bila šolska delavnica, ki je bila doslej ustanova s samostojnim financiranjem, z Mojstrsko šolo združena v finančno samostojen zavod. To je pomenilo, da se je šola financirala predvsem s prodajo učnih izdelkov, storitev šolskih delavnic in tudi s subvencijami MLO Maribor oziroma z drugimi naklonili. Z ustanovitvijo Šolskega odbora, ki je štel enajst članov, je Mojstrska šola prešla na družbeni način upravljanja.⁷³

Pozimi leta 1955 je šolo obiskal inšpektor za strokovno šolstvo Drago Glogovšek. Kakšne so bile njegove ugotovitve? Na šoli so nastajale težave pri finančnem poslovanju, saj je bil kovinarski odsek proračunski, preostala dva odseka pa sta bila finančno samostojna, pa tudi strokovno delo v vseh treh odsekih se je močno razlikovalo. Zato je predlagal, da bi se šola že v prihodnjem letu razdelila na Mojstrsko šolo za kovinarsko stroko in na Mojstrsko šolo za oblačilno stroko in čevljarstvo. Materialno stanje je bilo najslabše pri čevljarjih; ti so gostovali v prostorih v Strossmajerjevi ulici, kjer sta bili že nastanjeni Vajenska šola za kovinsko stroko in kovinarski odsek Mojstrske šole. Neprimerni sta bili razsvetljava in zasteklitev. Z učnimi pripomočki sta bila slabo preskrbljena zlasti kovinarski in čevljarški odsek. Učenci v obeh oblačilnih odsekih so bili enakomerno razporejeni v državnem in privatnem sektorju. Štiriinideset učencev je bilo zaposlenih v državnem, devetindvajset pa v privatnem sektorju. Vsi učenci kovinarji so bili zaposleni v državnih industrijskih podjetjih v Mariboru. Posebej čevljarji so izstopali po zelo nizki predizobrazbi. Le en učenec je končal vajeniško šolo. Inšpektor je priporočil, da bi se moral čevljarški odsek tesneje povezati s podjetji obutvene industrije in preiti na vzgajanje mojstrskega kadra tudi za industrijo.

Praktični pouk so učenci imeli vsak dan, razen sobote v popoldanskem času, v sredo pa dopoldne. Teoretični pouk je potekal vse dni razen srede dopoldne. Inšpektor je posebej pohvalil prizadevanje ravnatelja Rudija Verdonika za izdajanje modnega lista; le-ta je izhajal štirikrat na leto. Ugotovil je še, da so učenci resni, vestni in željni znanja.⁷⁴

Organizacija šole je bila s šolskim letom 1956/57 znova spremenjena. Šola je dobila naziv Mojstrska šola za oblačilno stroko in čevljarstvo. Kovinarski oddelek je bil izločen. Sprejemni pogoji za šivilje so se znižali na dve leti pomočniške prakse.⁷⁵ Vsakodnevno delo na šoli so popestrile številne ekskurzije, ki jih je vodstvo šole organiziralo vsako leto. Med drugim so si učenci ogledali Zagrebški velesejem z modno revijo in tovarno Varteks v Varaždinu. Čevljarški odsek je priredil ogleda Tovarne usnja v Šoštanju in Konjicah. Razen tega so si kandidati ogledali vsa industrijska podjetja v Mariboru.⁷⁶

Zanimiva je bila socialna struktura dijakov, saj se je nekoliko razlikovala od socialne slike dijakov v vajeniških in industrijskih šolah. Tukaj so prevladovali učenci kmetov. Sledijo jim delavci, nato pa otroci obrtnikov.⁷⁷

Tabela 4: Socialna struktura dijakov

Poklic	Krojači	Šivilje	Čevljarji	Skupaj
Delavci	5	9	6	20
Kmetje	20	4	3	27
Obrtniki	3	3	5	11
Uslužbenci	1	3	4	8

Morda je nekoliko nepričakovana ugotovitev, da je bilo na vseh treh oblačilnih šolah v Mariboru povprečno razmeroma manj učencev, katerih starši so bili obrtniki. Sklepati smemo, da obrtniki niso pošiljali svojih otrok na strokovno šolo, pač pa so se le-ti večinoma izobraževali kar v domači delavnici ob delu, ali pa so obiskovali druge šole. Takšno stanje dokazuje, da se mnogo obrtnikov še vedno ni povsem sprijaznilo z izobraževanjem na vajeniških šolah. Po drugi strani pa je tudi res, da neobiskovanje vajeniške šole ni pomenilo večje ovire pri vpisu na mojstrsko šolo.

V naslednjih šolskih letih se organizacija šole ni več bistveno spreminjala. Prav tako sta tudi predmetnik in število ur ostala bolj ali manj enaka. Šolske delavnice so uspešno delovale. Zaradi marljivosti učencev pri praktičnem delu

⁷¹ Prav tam, str. 30.

⁷² UL LRS z dne 16. 12. 1954, št. 49, str. 970.

⁷³ Pravila finančno samostojnega zavoda Mojstrske šole v Mariboru, PAM, fond: ŠCOF, AŠ 69/180, str. 1-2.

⁷⁴ Drago Glogovšek: Pripombe in nasveti ob pregledu, 10. 12. 1955, PAM, fond: ŠCOF, AŠ 69/179.

⁷⁵ Kr. MŠOSČ, PAM, fond: ŠCOF, str. 47.

⁷⁶ Prav tam, str. 57.

⁷⁷ Prav tam, str. 58.

se je zelo povečal promet. Delitev nagrad po učinku je dvigovala storilnost in motivacijo. Vsak učenec je prejel petdeset odstotkov vrednosti narejene obleke – komada.⁷⁸ Starostni razpon dijakov je bil, kar je tudi razumljivo, še večji, kot na vajenskih šolah. Kljub velikim starostnim razlikam je po ugotovitvah pisca kronike pouk na šoli potekal vzorno in tudi večjih vzgojnih problemov ni bilo opaziti. Leta 1960 je šolo končalo 67 absolventov, od tega 24 krojačev, 22 šivilj in 21 čevljarjev.⁷⁹

Po zaprtju Industrijske tekstilne šole leta 1953 so tekstilna podjetja, tako kot že v prvih povojnih letih, potrebe po kadrih skušala reševati z različnimi tekstilnimi tečajji. Nesmiselnost zaprtja šole so potrjevale ugotovitve vseh tekstilnih tovarn, da jim vedno bolj primanjkuje strokovnega tekstilnega kadra, saj so starejši mojstri in podmojstri odhajali v pokoj, novi kadri pa niso izpolnili vrzeli. Tehniška srednja tekstilna šola v Kranju ni izobraževala zadostnega števila tekstilcev za potrebe celotne slovenske tekstilne industrije. Društvo inženirjev in tehnikov tekstilcev v Mariboru je zato ustanovilo Komisijo za strokovno šolstvo, ki si je zadala nalogo pripraviti vse potrebno za ponovno ustanovitev šole.⁸⁰ Komisija se je zagnano lotila dela. Preučila je stanje nižjih tehničnih kadrov v tekstilni industriji mariborskega okraja in na podlagi izvedene ankete ugotovila takšne potrebe po kvalificiranih tekstilcih (mojstrih, podmojstrih):⁸¹

Tabela 5: Potreba po tekstilnih kadrih

Podjetje	V treh letih			V petih letih			V desetih letih		
	PR.	TK.	SK.	PR.	TK.	SK.	PR.	TK.	SK.
MTT	18	35	53	28	72	100	48	100	148
PTM	7	15	22	10	24	34	20	32	52
TVVI	6	14	20	10	23	33	19	38	57
Svila		12	12		23	23		38	38
Drugi ⁸²	4	18	22	12	26	39	18	36	54
Skupaj	35	94	129	61	168	229	105	244	349

⁷⁸ Prav tam, str. 64.

⁷⁹ Prav tam, str. 70, 83.

⁸⁰ Heribert Samuda: Nova industrijska tekstilna šola 1958-1960, PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 12.

⁸¹ Nadaljevanje Tekstilne industrijske šole, 8. 5. 1958, PAM, fond OLO MB 1955-1965, AŠ 3645, str. 1. Treba je opozoriti na še vedno nejasno terminologijo. Zanimivo je, da na industrijskih šolah govorijo o kvalificiranih delavcih, pod katerimi razumejo podmojstre ali mojstre, na vajenskih šolah pa kvalificirani delavci pomenijo pomočnike.

⁸² PTM – Predilnica in tkalnica Maribor. TVVI – Tovarna volnenih in vignognih izdelkov. Pod "drugi" so bila mišljena še ta podjetja: Majšperk, Tkalnica Ptuj, Tkalnica hlačevine Otiški Vrh, Tkalnica Ruše, Tovarna trakov in sukanca Maribor, Trak Studenti, Konfekcija PIK, Delta Ptuj, Mura Murska Sobota.

Kot je razvidno iz tabele, so bile zahteve po delavcih velike. Takšen položaj je zahteval obnove šole. Avtomatizacija in mehanizacija v tekstilni industriji sta namreč toliko napredovali, da je naraščala potreba po čim hitrejšem uvajanju mojstrov, ki bi skupaj z mojstri tehnologiji – ti so imeli srednješolsko izobrazbo – prevzeli vzdrževanje celotnega strojnega parka v tovarni. Taka delitev je zaradi posebne zahtevnosti dela že dalj časa obstajala v oplemenilnicah. Komisija je v svojem elaboratu predlagala, da bi šola vzgajala strojnike tekstilno-kovinarske stroke, ki bi imeli osnovno znanje kovinarske stroke in enciklopedično znanje tekstilne stroke. Tako izšolani kader bi takoj zaposlili na podmojstrskih mestih. Na sestanku predstavnikov direktorjev, zastopnikov ZKJ, "kadrovikov", sindikata in ter predstavnikov Društva inženirjev in tehnikov tekstilcev so se sporazumeli o prihodnji podobi šole. Šolanje naj bi trajalo tri leta, vsak vajenec pa bi s podjetjem sklenil učno pogodbo.⁸³ Pogoj za vpis naj bi bila končana osemletka in uspešno opravljen sprejemni izpit. Pouk bi se delil na teoretični in praktični del. Od tega naj bi 65 odstotkov predmetov pripadlo kovinarstvu in 35 odstotkov tekstilni stroki.⁸⁴

Že junija 1958 je bilo po opravljenih sprejemnih izpitih na novo ustanovljena šola sprejetih 72 učencev iz štirih mariborskih tekstilnih tovarn. Zaradi premajhnega števila prijav so se lahko vpisali tudi učenci s končanimi sedmimi razredi osnovne šole. Pri tem se znova pokaže paradoksen položaj, ko kljub ugotovljenim potrebam po kadrih zanimanje za šolo ni bilo veliko. Kljub temu da nova šola še ni bila formalno ustanovljena in registrirana, je začela redno delovati 15. avgusta 1958, in sicer je v njej potekal najprej praktični pouk, od 8. septembra dalje pa tudi teoretični pouk. Šolski prostori so začasno zasedali prostore civilne zaščite v Mariborski tekstilni tovarni. Šola je imela kovinarsko in tkalsko delavnico, učenci pa so delovno prakso opravljali tudi v matičnem podjetju. V prvem šolskem letu so vsi učenci imeli isti predmetnik in niso bili razdeljeni po smereh. Delitev naj bi bila šele v višjih razredih. Največji problem je bil slab uspeh ob koncu šolskega leta. Od 71 učencev jih kar enajst ni izdelalo.⁸⁵ Seveda so šolo na začetku spremljale podobne težave kot že prvo Industrijsko tekstilno šolo. Spet je bilo treba najti primerne šolske prostore

⁸³ To je nekoliko nenavadno, saj po Uredbi o strokovnih šolah učenci strokovnih šol s praktičnim poukom, kamor bi sodila tudi Industrijska tekstilna šola, niso sklepali učnih pogodb.

⁸⁴ Nadaljevanje Tekstilne industrijske šole, 8. 5. 1958, PAM, fond OLO MB 1955-1965, AŠ 3645, str. 2.

⁸⁵ Kronika Tekstilne industrijske šole (dalje: Kr. ITŠ), PAM, fond: (Tehniška elektro, strojna in tekstilna šola Maribor – tekstilni odsek (dalje: TESTŠ – TO), str. 10.

in delavnice, jih opremiti, dobiti potrebna delovna sredstva, pripraviti učne načrte in pridobiti predavateljski kader.⁸⁶ Za ureditev šole so poskrbele tekstilne tovarne; tako da so kupile vso opremo in orodje za kovinarsko in tkalsko delavnico, Mariborska tekstilna tovarna pa je prenovila stavbo iz svojih sredstev.⁸⁷

Delovanje šole je bilo formalizirano šele na začetku leta 1959. Na podlagi sklepa delavskega sveta Mariborske tekstilne tovarne o ustanovitvi Industrijske tekstilne šole in potrditve tega sklepa od MLO Maribor so predstavniki podjetij Mariborske tekstilne tovarne Maribor, Predilnice in tkalnice Maribor, Tovarne volnenih in vignognih izdelkov Maribor, Svile Maribor in Mehanične delavnice Metka Celje sklenili sporazum o skupni ustanovitvi Industrijske tekstilne šole v Mariboru. Mariborska tekstilna tovarna je bila na podlagi sporazuma ustanoviteljica šole, preostale tovarne pa soustanoviteljice. Zaradi nerešenega vprašanja financiranja zavoda so si ustanoviteljice razdelile stroške vzdrževanja zavoda. Cilj šole je bila vzgoja kvalificiranih tekstilnih delavcev predvsem za potrebe omenjenih tekstilnih, a tudi drugih podjetij.⁸⁸

Pred začetkom novega šolskega leta je delavski svet Mariborske tekstilne tovarne sprejel pravila Industrijske tekstilne šole. Šola je bila samostojen finančni zavod prosvetne dejavnosti, kar je pomenilo, da je večino prihodkov dobila iz prodaje svojih izdelkov, s subvencijami MLO Maribor ter z drugimi dotacijami. Pravila so določila, da šola izobražuje učence za vse poklice tekstilne stroke, če za posamezne poklice obstajajo potrebni material in kadrovske pogoji, do preklica pa za kvalificiranega tekstilca, to je tkalca, predilca in oplemenilca.⁸⁹ Pogoj za vstop je bila praviloma uspešno končana osemletna splošno izobraževalna šola, kar je več, kot je določila Odredba o predizobrazbi vajencev in učencev strokovnih šol s praktičnim poukom. Ta je le za apreterje (oplemenilce) določila sedem razredov, za tkalce in predilce pa šest.⁹⁰

Industrijska tekstilna šola je vzgajala mojstrski in podmojstrski kader za tekstilno industrijo, in to strojnike tovarniških naprav tekstilne industrije. Kot vidimo pri izobraževanju ni bilo kovinarske stroke, ki je bila predvidena kot

ena od smeri ob odpiranju šole. Učenci so se izobraževali le za strojnike v tekstilni industriji, to pa je seveda zahtevalo tudi nekatera osnovna kovinarska znanja. Vsak učenec je bil vajenec podjetja in je sprejemal vajensko nagrado ter še giblivi del nagrade, odvisen od uspeha. Oboje so izplačevala podjetja. Kakšen je bil program dela v treh letih šolanja? Prvi letnik je zajemal kovinarski tečaj v šolski kovinarski delavnici, obdelavo rezervnih delov tekstilnih strojev in izdelavo utenzilij. V drugem letniku so imeli učenci kovinarsko prakso na obdelovalnih strojih, kovaštvo, varjenje in remont v prvem semestru, nato pa prakso v tekstilnih obratih. V tem letu so učenci končali pouk kovinarskih predmetov in prešli k tekstilnim strokovnim predmetom. V tretjem letniku je prevladovala tekstilna praksa s polno obremenitvijo, en semester pa so učenci preživeli na elektro praksi. V zadnjem letu učenja naj bi učenci postali pri delu že popolnoma samostojni. Največji del časa so zato delali na praksi kot pomočniki tekstilnega mojstra. Težišče teorije je bilo na tekstilnih strokovnih predmetih, poglobljivi cilj splošnih predmetov pa je bil vzgojiti soupravljalca in razširiti obzorje politične razgledanosti.⁹¹ Za povezavo med teorijo in prakso so poskrbeli učitelji praktičnega pouka; ti so nadzorovali prakso in usklajevali delo šole s praktičnim poukom v podjetjih. Učenci so morali izdelovati delovne dnevnike, iz katerih je bila razvidna prizadevnost učenca in mnenje starešin v obratih podjetja. Po koncu tretjega letnika so učenci opravljali zrelostni izpit iz teorije v šoli, iz prakse pa na zadnjem delovnem mestu v tovarni, po programu praktičnega pouka v tovarni. Ta način je učenecem omogočil, da so se specializirali na nekem tekstilnem področju, kot na primer: za obrat hlačevine, svilarja, volnarja, za tkanje pestrih tkanin in druge. Učenci so imeli šolske zimске počitnice in mesec dni letnih počitnic.⁹²

Naslednje šolsko leto je bil odprt oplemenilski odsek. Ker je imel ta odsek drugačen učni načrt od tkalskega in predilkega, je bila razdelitev na posamezne smeri izvedena že v prvem letniku. Tudi na Industrijski tekstilni šoli se je še naprej ponavljala praksa sprejemanja učencev z nižjo izobrazbo. Kljub predpisanim osmim letom je še vedno kar 45 odstotkov učencev imelo le sedem razredov osnovne šole. Iz kronike lahko razberemo te predmete, ki so jih poučevali na šoli: slovenski jezik, družbeno ekonomijo, strojno risanje, strokovno računstvo, enciklopedijo tkanja in predenja, tehnologijo tkanja in predenja, osnove kemije, tekstilne surovine, tehnolo-

⁸⁶ Heribert Samuda: Nova Industrijska tekstilna šola (1958-1960), PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 12-13.

⁸⁷ Kr. TIŠ, PAM, fond: TESTŠ – TO, str. 2.

⁸⁸ Sporazum o ustanovitvi Industrijske tekstilne šole Maribor, 10. 1. 1958, PAM, fond TESTŠ – TO, AŠ 15/40. Večkrat je zaslediti nedoslednosti pri poimenovanju šole. Uporabljata se obe imeni: Industrijska tekstilna šola in Tekstilna industrijska šola.

⁸⁹ Pravila finančno samostojnega zavoda Industrijske tekstilne šole pri Mariborski tekstilni tovarni, PAM, fond: TESTŠ – TO, AŠ 15/40.

⁹⁰ UL FLRJ z dne 25. 7. 1957, št. 26, str. 420.

⁹¹ Edvard Sitar: Industrijska tekstilna šola Maribor, 3. 12. 1959, PAM, fond TESTŠ – TO, AŠ 17/47, str. 1-2.

⁹² Tehniška tekstilna šola, PAM, fond TESTŠ – TO, AŠ 17/47, str. 1-2.

logijo obdelave, higieno, strojne elemente, predvojaško vzgojo, telovadbo in tehnologijo materiala. Na račun povečanega praktičnega izobraževanja je bilo v predmetniku v primerjavi s prvo Industrijsko tekstilno šolo kar precej predmetov manj. Vsi razredi so imeli po tri dni prakse in po tri dni teorije na teden. Šola je pogrešala še delavnice za predilce in oplemenilce.⁹³

Po prvem letu, ko je bilo kandidatov za vpis dovolj, se je postopno zmanjševalo zanimanje za šolo. Planski vpis je bil komaj dosežen, in še to le zato, ker je šola vpisovala učence, ki jih druge šole zaradi neizpoljenih pogojev niso sprejele. Vedno manjša zainteresiranost mladine za tekstilno stroko je grozila vnovičnemu zaprtju šole. Še posebej je bilo pomanjkanje čutiti pri fantih, pri dekletih pa je bilo zanimanje nekoliko večje, vendar pa jih šola v prvih dveh letih ni sprejemala.⁹⁴

Ugotovimo lahko, da se je Industrijska tekstilna šola po svoji usmeritvi uvrščala med strokovne šole s praktičnim poukom, vendar se je od njih tudi precej razlikovala. Praktični pouk je potekal v delavnici in v samem podjetju. Poleg tega so učenci sklepali učne pogodbe s podjetjem, kar je bila poglobljena značilnost vajenskih šol. Šola je bila svojevrstna, profil pa ji je izoblikovala predvsem industrija s svojimi specifičnimi potrebami.

3. Spremembe v organizaciji strokovnega šolstva na začetku šestdesetih let

Vsa petdeseta leta zaznamuje obsežna, vsa področja šolstva obsegajoča reforma, ki je trajala kar desetletje. Za njen začetek velja ustanovitev komisije za reformo šolstva zvezne skupščine maja 1953. Ob pomoči le-te je partijska oblast začela spoznavati, kaj je treba storiti za dejansko izvedbo reforme. Jugoslovanski partijski vrh je ugotovil, da odločitve, sprejete brez prejšnjih analiz stanja na terenu in točno določenih ciljev, ne prinašajo zelenih rezultatov. Nepremišljeno, nestrokovno in pogosto trenutno ravnanje je zaznamovalo predvsem obdobje med letoma 1945 in 1950. V tem času je bil prvi namen novih oblasti utrjevanje ideoloških in političnih ciljev. Po III. plenumu CKKPJ v Beogradu leta 1949 je bilo odpravljenih kar veliko napak, ki so jih v prvih povojnih letih zagrešile oblasti. Sprejeto je bilo načelo, da mora pri vprašanju šolstva dobiti večjo vlogo strokovni kader in da je treba pred spremembami na področju šolstva narediti natančne analize socialnih in ekonomskih zmožnosti ljudi in gospodarstva ter upoštevati potrebe

gospodarstva po novih kadrih v prihodnosti.⁹⁵ Solska reforma se ni mogla ogniti niti strokovnemu šolstvu. Ideologi ZKJ so večjo veljavo pripisovali fizičnemu kot umskemu delu. To se je na besedni ravni odražalo v podpori šol, ki so poučevale prihodnje strokovnjake za proizvodno dejavnost. Kardelj je predlagal, da bi odslej dobivali manj inteligence z gimnazij in več iz šol, v katerih je poudarek na praktičnem delu. Uresničevanje takšnih zahtev bi pomenilo zmanjšanje števila gimnazij v korist strokovnih šol, zlasti pa v korist industrijskih šol, iz katerih bi izhajali strokovno visoko kvalificirani kadri, ki bi bili na ravni srednje tehničnih kadrov.⁹⁶

Kljub številnim pozitivnim spremembam in izboljšavam, ki so zaznamovale obdobje reform v strokovnem šolstvu od leta 1952 do leta 1960, so še vedno, kot smo že ugotovili, obstajale velike pomanjkljivosti. Prizadevanja, da bi na podlagi uredbe o strokovnih šolah in vajencih oblikovali strokoven, predvsem pa učinkovit izobraževalni sistem, niso bila najuspešnejša. Nadaljevala se je negativna podoba iz prvih let po vojni, saj še vedno ni bilo potrebne povezanosti med ustanovami za strokovno izobraževanje ter gospodarskimi in drugimi delovnimi organizacijami. Oblasti so se zavedale, da je strokovnost zaposlenih kadrov, eden izmed najpomembnejših dejavnikov gospodarskega uspeha in razvoja. Eden poglobitih ciljev, ki si jih je prosvetna oblast postavila na področju strokovnega šolstva, je bilo oblikovanje takšnega sistema nižjega strokovnega šolstva, v katerem bi strokovnim šolam uspelo čim bolj zadovoljiti potrebe po kadrih, ki jih postavljajo gospodarske in družbene službe. Organizacija, vsebina in trajanje izobraževanja naj bi bili čim bolj prilagojeni specifičnim zahtevam delovnih organizacij. Predvsem pa bi morale šole spremljati spremembe v gospodarstvu, se nanje odzivati in se jim pravočasno prilagajati.⁹⁷

Komisija za preučevanje šolstva je med drugim posvečala mnogo pozornosti tudi strokovnemu šolstvu. Reforma strokovnega šolstva naj bi bila, kot smo že povedali, najtesneje povezana z gospodarstvom in njegovim razvojem. O reformi šolstva je bilo mogoče razmišljati in jo izvajati le v povezavi z nekaterimi jasno razčiščenimi vprašanji. Podlaga je bilo vedenje o tem, kakšnega delavca gospodarstvo potrebuje, kaj mora znati in s kakšnim znanjem bo zadovoljil pričakovanja gospodarstva. Prav tako bi bilo treba pripraviti novo nomenklaturu poklicev in

⁹³ Kr. TIŠ, PAM, fond: TESTŠ – TO, str. 12-14.

⁹⁴ Tehniška tekstilna šola, PAM, fond: TESTŠ – TO, AŠ 17/47, str. 1-2.

⁹⁵ Aleš Gabrič: Temeljne značilnosti šolske reforme 1953-1962. V: Zbornik za zgodovino šolstva, št. 3, 1994, str. 79-80.

⁹⁶ Prav tam, str. 83.

⁹⁷ Franc Jalen: Razvoj strokovnega šolstva po letu 1945. V: Katalog ob razstavi Šolstvo ob 20. obletnici osvoboditve, Ljubljana 1965, str. 22.

pri tem določiti učno dobo. Nujen pogoj za določitev njenega trajanja je bilo poznavanje minimalne zahteve znanja v praktičnem delu za posamezno leto učenja. Tako bi bilo mogoče spoznati tudi profil znanja kvalificiranega delavca, ki pa bi moral biti do podrobnosti pretehtan s proizvodnjo. Pomembno je bilo tudi vprašanje, kako se bodoči delavci učijo, kakšna je metoda pridobivanja znanja in kakšno naj bo razmerje med teorijo in prakso. Komisija je bila prepričana, da bi morala temeljna načela izobraževanja strokovnega kadra veljati za celotno državo, pri reformi pa bi se bilo treba nasloniti na že sprejete uredbe o vajencih in strokovnih šolah, ki jih doslej v praksi niso vedno izvajali. Po njenem mnenju bi bilo treba rešiti probleme za vse republike enotno, hkrati pa dopustiti razlike. *"Minimalne zahteve morajo biti enake, obstajati pa morajo možnosti specifičnosti po republikah in celo po podjetjih."*⁹⁸ Komisija pri svojem delu ni zanemarila tudi povsem konkretnih pedagoških in metodičnih problemov, kot so: uspešnost učenja v vajenskih šolah in šolah s praktičnim poukom, metode poučevanja praktičnega dela, psihološko stanje vajenca, medsebojni odnosi in ozračje v delavnici.⁹⁹

Leta 1958 je bil sprejet Splošni zakon o šolstvu, ki pa v samem delovanju šol na področju nižjega strokovnega šolstva ni prinesel večjih sprememb. Poleg dela komisije za reformo šolstva so se s problematiko strokovnega šolstva spopadale tudi druge ustanove in družbeno politične organizacije, predvsem sindikalni forumi. Strnjeno lahko najpomembnejše ugotovitve vseh razprav navedemo v nekaj točkah; te so podobne ugotovitvam Komisije za reformo šolstva in pomenijo njihovo izpopolnitev. Na vseh sestankih so ugotavljali, da se strokovno izobraževanje ni dovolj prilagodilo stopnji v razvoju proizvodnih sil in potrebam gospodarskega razvoja. Predvsem večinoma še vedno obrtniško zasnovani profili strokovnih kadrov so pomenili največjo oviro za nadaljnji razvoj gospodarstva, ki je zahtevalo bolj specializirane in ozko usmerjene profile delavcev. V razpravah je prevladalo prepričanje, da globoko zakoreninjeno mnenje, da mora obrtno kvalificiran delavec obvladati čim več ali celo vse faze proizvodnega postopka, postaja škodljivo. Učni programi so bili zaradi takih nazorov preveč splošni, premalo specializirani, to pa je vplivalo na slabo pripravljenost absolventov na delovno mesto. Še vedno je nastajala vrzel med stopnjo strokovnosti, ki jo je dala formalno določena oblika izobraževanja, in tisto, ki jo je v resnici zahteval proizvodni proces. Pogosto je bilo zanemarjeno pridobivanje znanja za potrebe

delovnega mesta, pa tudi razmerje med strokovnimi in splošno izobraževalnimi predmeti mnogokrat ni ustrezalo. Zlasti na vajenski šolah so ti zavzemali še vedno več kot 40 odstotkov ur, kar je bilo po mnenju v razpravah prevladujoče smeri nesprejemljivo. Takšno stanje se je odražalo v premajhni veljavi proizvodnega dela v družbi. Strokovne šole bi zato morale izobraževati le delavce, z znanji in spretnostmi, ki jih industrija in druge gospodarske panoge res potrebujejo.

Ugotovimo lahko, da je pri reformi strokovnega šolstva prevladala smer, ki je zagovarjala zmanjšanje vloge splošnega izobraževanja na račun strokovnih predmetov in praktičnega dela.

V vseh razpravah so poudarili tudi potrebo po vzpostavitvi sistema strokovnega izobraževanja v samih podjetjih in izobraževalnih središčih. Temelj slehernega strokovnega izobraževanja pa bi morala postati popolna splošna izobrazba. Prav tako bi bilo treba zahtevam industrije prilagoditi dobo učenja na vajenskih in industrijskih šolah, saj je bila le-ta preveč administrativno urejena in je znašala z redkimi izjemami tri leta, ne glede na zahtevnost posameznih poklicev in strok.¹⁰⁰

Konkretne razprave o reformi strokovnega izobraževanja so potekale tudi pri OLO Maribor. Organizirano je bilo posvetovanje o izobraževanju kadrov, na katerem so sodelovali podjetja in predstavniki prosvetnih organov. Sprejeli so več sklepov oziroma navodil. Po mnenju zastopnikov podjetij in prosvetnih oblasti je bila bistvena naloga šolske reforme, *"da v šolskem in vzgojno izobraževalnem sistemu najde najugodnejši organizacijski in pedagoški izraz za globoke spremembe v našem družbenem življenju. Reformirana šola mora s svojo notranjo organizacijo, z vzgojnimi smotri, z metodami ter s celotnim vzgojnoizobraževalnim delom z mlado generacijo iti v korak z gospodarskim razvojem ter podpirati razvoj v socialistični smeri."* Najpomembnejši ukrep za izboljšanje stanja so videli v doslednejšem spoštovanju odredbe o predizobrazbi vajencev in učencev strokovnih šol s praktičnim poukom iz leta 1957. Zahtevo po natančnejšem ugotavljanju potreb po kadrih so skušali rešiti z ustanavljanjem posredovalnic, ki bi zbirale podatke o kadrih za dobo treh ali štirih let. Tako zbrani podatki bi pripomogli k uskladitvi vpisa v strokovne šole z dejanskimi potrebami gospodarstva. Pri sestavljanju učnih načrtov za strokovne šole naj bi odslej s svojimi predlogi pomembnejšo vlogo imele gospodarske organizacije, to pa bi približalo učni načrt zahtevanim znanjem za posamezne poklice.

⁹⁸ Ivan Bertonec: Misli k reformi strokovnega šolstva. V: Prosvetni delavec, 13. 5. 1955, št. 9, str. 1-2.

⁹⁹ Prav tam.

¹⁰⁰ Pri reformi strokovnega šolstva prosvetni delavci ne moremo stati ob strani in Slabosti dosedanjega strokovnega izobraževanja. V: Prosvetni delavec, 8. 6. 1960, št. 12, str. 2.

Strokovne šole s praktičnim poukom, ki so se po mnenju udeležencev posvetovanja pokazale "najbližje našemu socialističnemu gledanju na vzgojo in izobraževanje strokovnih kadrov", naj bi v prihodnje postala prevladujoča oblika izobraževanja delavskih kadrov. Udeleženci posvetovanja so se dotaknili tudi problematike kadrov. Vzgojo in izobraževanje vajencev v podjetjih bi po njihovem mnenju morali prevzeti usposobljeni učitelji s strokovnimi in moralnimi kvalifikacijami. Podjetja pa naj bi sklenila pogodbo z učenci in jih na ta način obdržala tudi po končanem šolanju. Kot smo ugotovili, se je to v primeru Industrijske tekstilne šole tudi zgodilo.¹⁰¹

Na podlagi splošnega zakona o šolstvu bi morali v dveh letih sprejeti splošni zakon o strokovnih šolah, kot temelj za izdelavo natančnejših predpisov na tem področju, vendar se to ni zgodilo. V dinamičnem razvoju gospodarstva ni bilo mogoče pravno natančno določiti problematike strokovnega šolstva. Prav zato se je Zvezna ljudska skupščina odločila sprejeti posebno resolucijo o izobraževanju strokovnih kadrov, ki je bila kot zakonodajni akt prožnejša in primernejša za obdobje reforme celotnega izobraževalnega sistema. V resoluciji so bili zajeti poglobljeni poudarki, ki so se izoblikovali v dolgoletnih razpravah o reformi strokovnega šolstva in ki smo jih že omenili. Poudarila je načelo, da se morajo vse ustanove za strokovno izobraževanje usmeriti v čim popolnejše zadovoljevanje potreb, ki jih glede kadrov postavljajo gospodarstvo in družbene službe, in da morajo spremljati spremembe, ki nastajajo v sodobnem gospodarstvu, ter se jim pravočasno prilagajati. To načelo je resolucija podkrepila z zahtevo, da naj bi bili organizacija, vsebina in trajanje izobraževanja prilagojeni specifičnim zahtevam in potrebam posameznih gospodarskih organizacij in javnih služb, za katere vzgajajo kadre. Ponovila je že znano potrebo po večji povezanosti teorije s proizvodnim oziroma praktičnim delom, kar bi pripomoglo k uspešnejšemu reševanju problemov strokovnih kadrov. Zaradi individualizacije ustanov za strokovno izobraževanje je organom šol dajala večje pravice pri določanju učne vsebine in organizacije učno-vzgojnega procesa. Resolucija je opozorila še na pomen izobraževanja odraslih v ustanovah za strokovno izobraževanje. Uvedla je tudi novo, modernejšo organizacijo strokovnih šol. Namesto šol, ki so vzgajale za določeno stopnjo izobrazbe (kvalificirani, visokokvalificirani delavci), naj bi nastali šolski centri, na katerih bi se šolali kadri različne strokovne izobrazbe. Šolski centri bi pripomogli ne samo k večji funkcionalni enotnosti med vsemi stopnjami izobrazbe, ampak bi omo-

gočili tudi gospodarnejšo uporabo opreme, delavnic in učiteljskega kadra.¹⁰²

Sprejeta resolucija je vzpodbudila razmišljanja in razpravljanja o čim hitrejši izpeljavi in uvedbi določil resolucije v sistem strokovnega izobraževanja. Na seji sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev so si postavili prednostne naloge, ki jih je bilo treba izvesti kar najhitreje. Glede na sklepe resolucije naj bi bila prva naloga predvsem razširitev delovanja strokovnih šol na vse možne oblike strokovnega izobraževanja za določeno stroko in poklice ter preraščanje šol v centre za strokovno usposabljanje. Na vajenskih šolah pa bi morali uveljaviti dopolnilni praktični pouk in delo šolskih delavnic usmeriti v neposredni proizvodni proces. Prav tako bi lahko brez težav v večji meri vključili gospodarske organizacije in javne službe v pripravo novih učnih načrtov in predmetnikov.¹⁰³

Kako se je reforma strokovnega šolstva odražala v praksi, na primeru tekstilnega šolstva v Mariboru? Z resolucijo o izobraževanju strokovnih kadrov so v strokovnem šolstvu nastale precejšnje spremembe. Prevladovati je začelo prizadevanje, da bi ena strokovna šola izobraževala samo sorodne poklice. Na območju OLO Maribor so bile tako odpravljene vajenske šole različnih strok. Zaradi tega se je šolski okoliš vajenske šole oblačilne stroke razširil na celoten mariborski okraj.¹⁰⁴ Napovedane spremembe v strokovnem izobraževanju so na Vajenski šoli oblačilne stroke povzročile kar precej razburjenja. Še posebno je bil do predlagane reforme kritičen pisec kronike, ki se je sicer strinjal z nujnostjo uvajanja sprememb, ni pa sprejemal brezglavih novosti čez noč. Odločno je zavračal predvsem skrajšanje učne dobe za nekatere poklice. Pisec kronike je bil prepričan, da bi reforma morali izvajati "izkušeni ljudje, ki delajo brez zaletavosti in želje biti reformator." Predvsem pri izdelavi profila poklica bi po njegovem mnenju morali sodelovati le ljudje z neposrednimi izkušnjami v proizvodnji.¹⁰⁵ Na podlagi resolucije je Republiška obrtna zbornica določila novo nomenklaturu poklicev in skrajšala učno dobo, da bi kar najhitreje dobili kvalificirane delavce. Učna doba se je tako pri vseh poklicih skrajšala za šest mesecev do enega leta. Poglejmo poklice v tekstilni stroki in zahtevano učno dobo:

- predelovanje tekstilnega blaga (vezilja 18 mesecev, ženska klobučarka 18, moški klobučar 12, izdelovalec čepic 18, moški krojač 30,

¹⁰² UL FLRJ z dne 22. 6. 1960, št. 25, str. 514-515.

¹⁰³ Pripravljati popolno reformo strokovnega izobraževanja. V: Prosvetni delavec, 26. 10. 1960, št. 10, str. 1.

¹⁰⁴ Heribert Samuda: Strokovno šolstvo za oblačilce od 1945 dalje, PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 21.

¹⁰⁵ Kronika Oblačilne in frizerske šole (dalje Kr. OFS), PAM, fond: ŠCOF, str. 3-4.

¹⁰¹ Sklepi posvetovanja o izobraževanju kadrov v industriji, 5. 5. 1958, PAM, fond OLO MB 1955-1965, str. 1-3.

- ženski krojač 24, šivilja ženskih oblek 24, šivilja za perilo 18, izdelovalec steznikov in pasov 18);
- predelovanje usnja (krznar 30 mesecev, čevljar 24);
 - osebne storitve (moški frizer 18, ženski 24 mesecev).

Delodajalci so nasprotovali taki učni dobi, saj so bili prepričani, da učencev tako hitro ne bodo mogli naučiti vsega, kar sodi v njihov poklic. Pri tem ne smemo pozabiti, da je bil v učno dobo všteti tudi čas, ki so ga učenci preživeli v šoli. Kljub protestom je učna doba ostala nespremenjena.¹⁰⁶

V šolskem letu 1960/61 je Vajenska šola oblačilne stroke prešla na izmenično šolanje. Pouk je potekal v treh izmenah, ki so trajale 72 dni. V prvi izmeni so bili štirje drugi razredi in en pripravljalni razred, v drugi izmeni štirje tretji razredi in dva pripravljalna, v tretji izmeni pa pet prvih razredov in en drugi. Pouk je potekal cel dan. Učenci prvih razredov so imeli 40 ur na teden, drugi in tretji pa celo 44 ur pouka. Pozitivna novost je bila poostreitev pogojev za vpis. Zdaj so učno pogodbo smeli skleniti le učenci, ki so uspešno končali osnovno šolo, torej vseh osem razredov. Po določbah odloka o predizobrazbi učencev v gospodarstvu pa so vsi, ki tega pogoja niso izpolnjevali, morali obiskovati pripravljalni razred, v katerem je pouk trajal osem tednov. Doba obiskovanja tečaja se ni vštela v učno dobo.¹⁰⁷ S šolskim letom 1960/61 na šoli ni bilo več nobenega zaključnega izpita. Oblikovale so se izpitne komisije za kvalificirane delavce v obrti in pred to komisijo so odslej učenci opravljali praktični in teoretični del. Komisijo je imenovala Obrtna zbornica, šola pa je v njej imela svojega predstavnika.¹⁰⁸ Šola je učilnice opremila tako, da so moški in ženski krojači lahko praktično vadili. Za čevljarje pa razredov niso mogli urediti, tako so ti imeli praktične vaje enkrat na teden v delavnici Mojstrske šole za čevljarstvo stroko. Predmetnik se ni dosti spreminjal, uvedene so bile le praktične vaje, kar je bilo tudi skladno s priporočili šolske reforme.¹⁰⁹

V drugem poletju so se dogodile pomembne spremembe. OLO Maribor je prenesel ustanoviteljske pravice na Občinski ljudski odbor Maribor – center, šola pa je bila razglašena za finančno samostojni zavod, ki se je financiral iz svojih lastnih dohodkov in iz sredstev občinskih družbenih skladov za šolstvo. Skladno s priporočilom Odbora za prosveto in kulturo pri Zveznem izvršnem svetu FLRJ se je šola preime-

novala v Oblačilno in brivsko frizersko šolo za kvalificirane delavce. Pri tem so upoštevali Splošni zakon o šolstvu, ki je predvidel, da je treba že iz samega imena šole videti, za kakšno šolo gre.¹¹⁰

Z večanjem pristojnosti šol je šolski odbor dobil pristojnost odpuščanja in nameščanja delavcev. Krepilo se je samoupravljanje, vendar pa je avtor kronike do tega kritičen. *"Priznati moramo, da za samoupravljanje še niso vsi zreli, da vsakdo vidi le sebe, svoj učni predmet, da vidi trenutno stanje in ne gleda perspektivno."*¹¹¹ Težave so se pokazale predvsem pri sestavljanju in sprejemanju pravilnikov o delitvi osebnih dohodkov in izplačevanju prejemkov. Šola je imela težave z brivsko – frizerskim podjetjem, saj to ni hotelo pošiljati vajencev v šolo. Vodstvo podjetja je bilo namreč mnenja, da lahko vzgaja vajence kar samo in da jih bodo priučili kar sami, na delovnem mestu. V letu 1960/61 organiziran pouk v izmenah je kmalu pokazal svoje prednosti in slabosti. Pozitivna posledica je bila, da je bil otrok tri mesece samo v šoli in se ji je lahko popolnoma posvetil. Toda po končanem obdobju pouka vajenca kar devet mesecev ni bilo v šolo. To je povzročalo težave pri ohranjanju stikov z učenci. Šola je predlagala, da bi ta stik ohranili z dopisovanjem, občasnimi sestanki in seminarji.¹¹²

Organizacija Mojstrske šole za oblačilno stroko in čevljarstvo se v letu 1960/61 v nasprotju z Vajensko šolo za oblačilno stroko ni bistveno spremenila. Šola je še naprej vzgajala mojstre treh obrtnih smeri. Leta 1961 je enako kot v primeru Vajenske šole OLO Maribor razglasil šolo za finančno samostojni zavod, prenesel ustanoviteljske pravice na Občinski ljudski odbor Maribor – center ter preimenoval šolo v Oblačilno in obutveno šolo za visokokvalificirane delavce.¹¹³

Kakšne spremembe so se dogodile na Industrijski tekstilni šoli v Mariboru? Šola se je zaradi pomanjkanja kadra morala vedno znova soočiti z vprašanjem svojega obstoja. V strokovnem šolstvu je bilo opaziti težnjo po višjem številu inženirjev na račun tehnikov. Tako je tudi dotok absolventov Tehnične srednje tekstilne šole Kranj, edine redne tekstilne šole v Sloveniji, iz leta v leto pešal. Zelo malo absolventov te šole se je vključilo v proizvodnjo, saj je večina nadaljevala študij na tekstilni in drugih fakultetah. Poleg tega je bila leta 1959 v Mariboru ustanovljena Višja tehniška šola s tekstilnim odse-

¹⁰⁶ Prav tam.

¹⁰⁷ UL LRS z dne 10. 11. 1960, št. 35, str. 437.

¹⁰⁸ Heribert Samuda: Strokovno šolstvo za oblačilce od 1945 dalje, PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 21.

¹⁰⁹ Kr. OFŠ, PAM, fond: ŠCOF, str. 6, 8.

¹¹⁰ Zapisnik 15. seje OBLO MB-center, 6. 4. 1961, PAM, fond: OBLO MB – center (1955-1961), AŠ 737, str. 8-9.

¹¹¹ Kr. OFŠ, PAM, fond: ŠCOF, str. 19.

¹¹² Prav tam, str. 22.

¹¹³ Zapisnik 15. seje OBLO MB – center, 6. 4. 1961, PAM, fond: OBLO MB – center 1955-1961, AŠ 737, str. 8-9.

kom. Znanje učencev s končano triletno Industrijsko tekstilno šolo vsekakor ni omogočalo nadaljnega študija in vpisa na fakulteto. Absolventi triletnih industrijskih šol so bili v neenakopravnem položaju v primerjavi z absolventi tehničnih šol, saj so jim bila zaprta vrata tako na visokih šolah kot tudi na srednjih tehničnih šolah. Takšna smer razvoja je narekovala potrebo po reformi Industrijske tekstilne šole. Šola bi morala izobraževati tudi srednji tehnični kader, ki ga je zaradi navedenih razlogov vse bolj primanjkovalo v industriji. Le tako bi lahko utemeljili nadaljnji obstoj šole.¹¹⁴ Industrijska tekstilna šola je postala dvostopenjska. Uradno se je preimenovala v Tehniško tekstilno šolo. To je pomenilo, da je po končani prvi stopnji razširjenega praktičnega in teoretičnega pouka učenec dobil naziv kvalificiranega delavca. Kdor je izpolnjeval pogoje, je lahko nadaljeval šolanje še na drugi stopnji in pridobil naziv tehnika. Reforma šole ni povsod naletela na ugoden odziv. Predvsem zastopniki industrije so izražali bojazn, da bodo z reorganizacijo šole izgubili mojstre in podmojstre, saj bodo vsi želeli postati tehniki. Ravnatelj šole je zavrgel takšne pomisleke z utemeljitvijo, da bodo ob vedno večji avtomatizaciji tudi mojstri kmalu morali imeti znanje tehnika. Po mnenju ravnatelja šole se je šola prilagodila zahtevam industrije, hkrati pa omogočila ustrezne razmere za nadaljevanje študija in tako upoštevala vse zahteve resolucije. Z novo organizacijo šole naj bi bilo omogočeno tudi dodatno izobraževanje odraslih, predvsem mojstrov in podmojstrov.¹¹⁵ Ob reorganizaciji šole so se razhajala mnenja o tem, kako dolgo naj trajajo posamezne stopnje izobraževanja. Večina tekstilnih strokovnjakov je bila namreč prepričana, da v dveh letih ni mogoče izobraziti kvalificiranega tekstilca – podmojstra. Zato se je razvil sistem triletnega šolanja v prvi stopnji in enoletnega v drugi stopnji. Obveljalo je temeljno načelo, da tehnik, ki se izobrazi po takem sistemu, ne sme imeti manj splošnega in tehničnega znanja kot absolvent srednje tehniške šole.¹¹⁶

Kakšne so bile značilnosti izobraževanja na dveh stopnjah, to je na stopnji Industrijske šole z razširjenim učnim programom in na stopnji Tehniške srednje šole? Organizacija pouka v prvem in drugem letniku je predvidela tri dni teorije in tri dni prakse. Tretji letniki so končali pouk teorije po prvem polletju, ko so opravljali teoretični del zaključnega izpita, nato pa so odšli na pet mesecev dolgo prakso v podjetje. Z

zaključnim praktičnim izpitom se je končala prva stopnja izobraževanja. V prvem letniku so učenci v šolski delavnici opravili osnovni kovinarski ter tkalski tečaj ne glede na področje in tako dobili osnovni vpogled v tekstilno stroko. V prvem letniku so bili združeni predmeti iz predmetnika prejšnje Industrijske tekstilne šole in predmetnika Tehniške tekstilne šole. Še večja obremenitev je nastopila v drugem in tretjem letniku, saj je bilo treba v teoriji in praksi zaključiti program nekdanje Industrijske šole, dopolnjen s programom Srednje tehnične šole. Novost je bila, da so lahko učenci obiskovali tudi pouk matematike, mehanike, tujega jezika in dezinature. Ti predmeti so bili pogoj za vpis s prve stopnje v četrti letnik. V četrtem letniku je bila v programu praksa v višjih oblikah v obratih, preizkuševalnici in laboratorijih. Še vedno pa so se učenci šolali za tkalce, predilce in oplemenilce.¹¹⁷

Na drugo stopnjo so se učenci prvič vpisali v letu 1961/62, in to tudi tisti kvalificirani delavci, ki so že končali Industrijsko tekstilno šolo in so želeli nadaljevati šolanje. Za vpis so morali opraviti diferencialne izpite.¹¹⁸ Delovanje šole je ovirala predvsem prostorska stiska. Šola je bila v poslopjih, primernih le za stanovanja. V letu 1961/62 so bile za deset razredov in 240 vpisanih učencev v vseh treh smereh na voljo le tri učilnice. Šola je skušala prostorsko stisko rešiti s skrajšanimi učnimi urami. Tehniška tekstilna šola bi morala kot vzorna strokovna šola imeti svoje šolske delavnice in laboratorije. Zaradi pomanjkanja prostora pa je večina prakse potekala v podjetjih. Takšna še vedno bolj ali manj nadzorovana praksa seveda ni imela takega učinka, kot če bi potekala v šolskih delavnicah. Šola se je tega dobro zavedala, vendar tekstilne tovarne niso imele sredstev za nakup strojev, potrebne opreme in za surovine. Dotacij od drugod pa ni bilo pričakovati. Problemi izvajanja šolske prakse so ostali tako ves čas obstoja Tehniške tekstilne šole nerešeni.¹¹⁹

Skladno s smernicami resolucije je bil ob upoštevanju specifičnega razvoja v Sloveniji izdelan konkretni reformni program, ki ga je v obliki priporočila o nalogah na področju strokovnega izobraževanja sprejela republiška skupščina SRS. Najpomembnejša novost, ki jo je uvedlo priporočilo, je bila uvedba poklicnih šol, kar je pomenilo dejanski prelom z dosedanjim vajenskim sistemom izobraževanja.¹²⁰

Kaj je pomenila ta novost v praktičnem izgledu izobraževanja strokovnih kadrov in kako naj bi se preobrazile vajenske šole? Kot so ugo-

¹¹⁴ Tehniška tekstilna šola v Mariboru, PAM, fond TESTŠ – TO, AŠ 17/47, str. 1.

¹¹⁵ Zapisnik seje šolskega odbora, 16. 9. 1960, PAM, fond: TESTŠ – TO, AŠ 16/43.

¹¹⁶ Tehniška tekstilna šola v Mariboru, PAM, fond: TESTŠ – TO, AŠ 17/47, str. 3.

¹¹⁷ Prav tam, str. 3-4.

¹¹⁸ Heribert Samuda: Tehniška tekstilna šola 1960-1972, PAM, fond: Heribert Samuda, AŠ 2, str. 17.

¹¹⁹ Prav tam, str. 18.

¹²⁰ UL LRS z dne 1. 12. 1961, št. 30, str. 425.

tavljali v vseh razpravah, je izobraževanje v vajenskih in v šolah s praktičnim poukom zastalo za razvojem v posameznih gospodarskih strokah in za splošnim napredkom proizvodnje in družbenih odnosov. Velikokrat se je dogodilo, da šole niso dale zaključene izobrazbe, ki jo je zahteval poklic, zato so se številni absolventi zaposlovali v drugih strokah. Industrijska podjetja so zaradi tradicionalne organiziranosti vajenskega sistema še vedno pogosto pošiljala vajence v iste vajenske šole kot obrtna podjetja, kljub temu, da izobraževalni programi za obrtne vajence niso ustrezali zahtevam industrije. Analize so pokazale, da se v vajenskem sistemu ohranjajo močni mezdni in cehovski odnosi in da so velikokrat izkoriščani kot cenena delovna sila.

Kakšne naj bi bile poklicne šole v prihodnje? Učence naj bi izobraževale za določen poklic, tako bi prenehalo izobraževanje za "kvalificirane delavce". V poklicnih šolah naj bi se izobraževali le poklici širokega profila, poklici ozkega profila pa naj bi se izobraževali s priučitvijo v podjetju. Tako bi se zmanjšalo število poklicev, za katere bi pripravljale kadre poklicne šole. Poklicne šole naj bi organizirale celoten učno-vzgojni proces. Pod strokovnim vodstvom šole bi potekal tudi praktični pouk, ki bi ga šola organizirala v šolski delavnici ali pa s podjetji v obratih teh podjetij. Pri teoretičnem pouku naj bi bil večji poudarek na družbeno-ekonomskih vedah in slovenskem jeziku. Šola naj bi vzgojila učenca, ki bo razumel družbene zakonitosti in sodeloval v družbeno-političnem življenju. Dolžina trajanja pouka bi se morala prilagoditi zahtevam posameznega poklica, kriterij glede kadrov pa bi se zaostril.¹²¹

Na podlagi Priporočila o nalogah na področju strokovnega izobraževanja v LR Sloveniji in na podlagi Splošnega zakona o šolstvu je Občinski ljudski odbor Maribor – center 21. junija 1962 sprejel odločbo o ustanovitvi Oblačilnega šolskega centra, v katerega sta se združili Oblačilna in brivsko-frizerska šola za kvalificirane delavce ter Oblačilna in obutvena šola za visokokvalificirane delavce. Naloga šolskega centra je bila poklicno izobraževanje delavcev za oblačilno, obutveno in brivsko-frizersko stroko.

Nastanek šolskega centra pomeni v razvoju oblačilnega strokovnega izobraževanja prelom z dosedanjjo vajensko prakso in začetek poklicnega izobraževanja.¹²² Enake spremembe in nastajanja šolskih centrov so doživljala tudi preostala področja strokovnega izobraževanja.

4. Sklep

V prispevku sem prikazal razvoj tekstilnega šolstva od reforme v začetku petdesetih let pa vse do konca vajenskega sistema in začetka uvajanja poklicnega šolstva. Šele Odredba o strokovnih šolah je uzakonila in priznala organizacijo strokovnega šolstva, kot je bila vzpostavljena v prvih letih po drugi svetovni vojni. Priznala je dva glavna tipa šol: vajenske šole in strokovne šole s praktičnim poukom. Takšno ureditev je priznal tudi Splošni zakon o šolstvu leta 1958. Za izobraževanje visokokvalificiranih delavskih kadrov so se razvile mojstrske šole. Šele v začetku šestdesetih let so nastale večje spremembe. Zaradi številnih težav in neučinkovitosti vajenskega sistema je bil le ta odpravljen in začelo se je uvajati poklicno izobraževanje.

Naj ob koncu poudarimo, da je sistem izobraževanja, kot je bil vzpostavljen na področju nižjega strokovnega šolstva, le delno izpolnil pričakovanja. Največja težava, ki ga je spremljala vsa leta, je bila premajhna povezanost z dejanskimi potrebami gospodarstva in razvojem industrije. Razvoj nižjega strokovnega šolstva je zaostajal za družbenim in gospodarskim razvojem in ni bil nosilec splošnega napredka. Kljub prizadevanjem prosvetnih in političnih oblasti je bilo nižje strokovno šolstvo v primerjavi s preostalim šolstvom zapostavljeno. To se je kazalo v nenehnih prostorskih težavah ter pomanjkanju kvalificiranih učiteljev in učnih pripomočkov. Na nižje strokovne šole so se vpisovali tisti učenci, ki niso bili najbolj uspešni v osnovni šoli in so večinoma prihajali iz nižjih družbenih slojev. Kljub vsem težavam smemo ugotoviti, da je nižje strokovno šolstvo po vojni kazalo drugačno kvaliteto razvoja kot pred vojno. Razmerja med vajenci in obrtniki so postajala bolj demokratična in vajenci so dobili več pravic. Uvedba poklicnega izobraževanja pa pomeni dokončen prelom z vajenskim sistemom.

¹²¹ Draga Humek: Pripravlja se korenita reforma strokovnega izobraževanja. V: Prosvetni delavec, 21. 3. 1962, št. 6, str. 1-2.

¹²² Odločba o ustanovitvi oblačilnega centra v Mariboru, 12. 7. 1962, PAM, fond ŠCOF, AŠ 69/180.